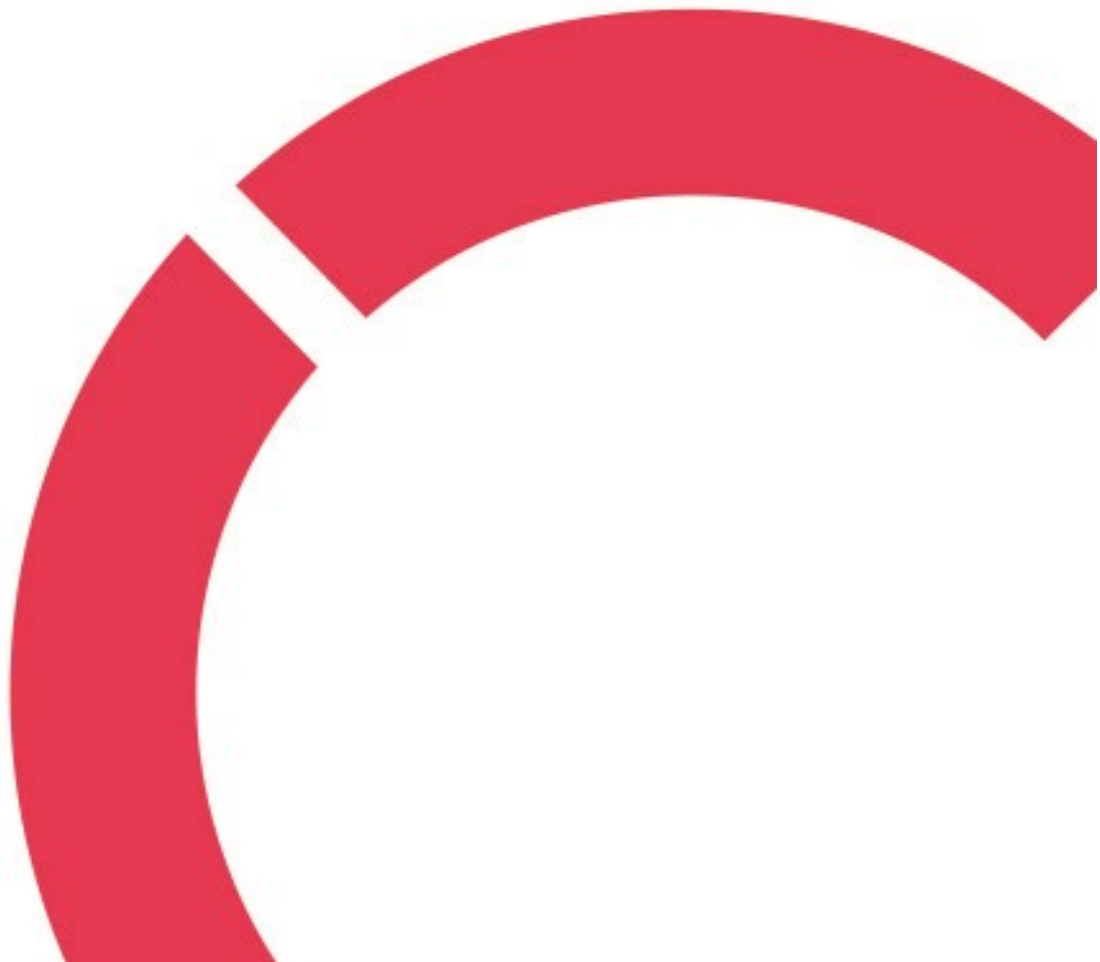

Riku Joki-Erkkilä & Heidi Sorvoja

**VARHAISKASVATTAJIEN KOKEMUKSIA LAPSEN VARHAIS-
KASVATUSSUUNNITELMAPROSESSISTA**

**Opinnäytetyö
CENTRIA-AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaalialan koulutus
Toukokuu 2023**

Centria-ammattikorkeakoulu	Aika Kesäkuu 2023	Tekijä/tekijät Riku Joki-Erkkilä & Heidi Sorvoja
Koulutus Sosionomi (AMK)		☒ AMK ☐ YAMK
Työn nimi VARHAISKASVATTAJIEN KOKEMUKSIA LAPSEN VARHAISKASVATUSSUUNNITELMA-PROSESSISTA		
Työn ohjaaja Kirsi Herranen-Somero		Sivumäärä 54 + 2
Työelämäohjaaja Elina Nygård		
<p>Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää Kalajoen kaupungin varhaiskasvatustyöyksiköissä työskentelevien varhaiskasvattajien kokemuksia siitä, miten lasten varhaiskasvatussuunnitelmat ohjaavat henkilökunnan toimintaa päiväkodin arjessa. Tavoitteena oli löytää niin lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista mahdollistavia kuin estäviä tekijöitä ja sitä kautta löytää mahdollisia kehittämiskohteita. Varhaiskasvattajien kokemuksia selvitimme kolmesta näkökulmasta: 1) millaisia kokemuksia varhaiskasvattajilla on lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta, 2) millaista osaamista varhaiskasvattajat kokevat tarvitsevansa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa ja 3) millaisia kokemuksia varhaiskasvattajilla on lasten ja huoltajien osallisuuden toteutumisesta lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa.</p> <p>Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessin onnistunut toteutuminen on olennainen osa laadukasta varhaiskasvatusta ja ennen kaikkea se on tärkeä lapsen edun toteutumisen kannalta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma vaatii varhaiskasvattajilta paljon mutta toimii myös lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen mahdollistajana.</p> <p>Teoriaosuudessa olemme käyttäneet mahdollisimman tuoretta kirjallisuutta ja avanneet tarkemmin lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa, lasten ja huoltajien osallisuutta sekä varhaiskasvattajan osaamista varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa.</p> <p>Opinnäytetyömme toteutettiin laadullisena tutkimuksena. Tutkimuksen aineisto hankittiin puolistrukturoidulla Webropol-kyselyllä, joka lähetettiin sähköpostin välityksellä Kalajoen kaupungin 22 varhaiskasvatuksen opettajalle ja 25 varhaiskasvatuksen lastenhoitajalle. Kyselyyn vastasi kahdeksan varhaiskasvatuksen opettajaa ja kahdeksan varhaiskasvatuksen lastenhoitajaa. Aineisto analysoitiin sisällönanalyysin avulla.</p> <p>Opinnäytetyön tuloksista nousi esille varhaiskasvattajien positiivisia kokemuksia sekä useita kehittämiskohteita lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa. Näiden tiedostaminen mahdollistaa työyhteisön toimintatapojen kehittämisen, jotta varhaiskasvattajat voivat toteuttaa entistä laadukkaampaa varhaiskasvatusta.</p>		

Asiasanat

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessi, Osaaminen, Osallisuus, Varhaiskasvatuksen kehittäminen

ABSTRACT

Centria University of Applied Sciences	Date June 2023	Author Riku Joki-Erkkilä & Heidi Sorvoja
Degree programme Bachelor of Social Services, Social Services		
Name of thesis THE EXPERIENCES OF EARLY CHILDHOOD EDUCATORS ON CHILD'S EARLY CHILDHOOD EDUCATION AND CARE PLAN PROCESS		
Centria supervisor Kirsi Herranen-Somero	Pages 54 + 2	
Instructor representing commissioning institution or company Elina Nygård		
<p>The purpose of this thesis was to study the experiences of Kalajoki city's daycare teachers and nurses on how early childhood education and care plan (later ECEC plan) guides them daily. The goal was to identify things that either enable or hinder the fruition of the ECEC plan and that may lead to possible development targets. We approached the problem from three different viewpoints: 1) what kind of experiences early childhood educators have from drawing up the child's ECEC, 2) what kind of competences the early childhood educators need in the child's ECEC plan process and 3) how the participation of children's and guardian's is implemented in child's ECEC plan process.</p> <p>The successful implementation of child's ECEC plan process is an essential part of quality early childhood education and above all else it is important for the best interest of the child. ECEC plan demands much from early childhood educators, but it works as an enabler of child's growth, development and learning.</p> <p>In the theory part of this thesis, we used literature that was as up-to-date as possible and opened the theory on subjects like child's ECEC plan, participation of child and guardian in ECEC plan and lastly different areas of early childhood educators' competences in child's ECEC plan process.</p> <p>The thesis was conducted as qualitative research. The material for our thesis was acquired by using a semi-structured questionnaire made with Webropol and it was sent by e-mail. The questionnaire was sent to 22 teachers and 27 nurses who all work in Kalajoki city daycare centers. The questionnaire was replied by 8 teachers and 8 nurses. Content analysis was used to analyze the material.</p> <p>The results revealed some positive experiences and several targets for improvement in child's ECEC plan process. Being aware of these targets will enable the development of early childhood educators work methods which will help the early childhood educators to produce even better-quality daycare.</p>		

<p>Key words Child's early childhood education and care plan process, Competence, Development of early childhood education, Participation</p>
--

TIIVISTELMÄ
ABSTRACT
SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 VARHAISKASVATUSSUUNNITELMAN KOLMITASOISUUS	3
2.1 Valtakunnalliset varhaiskasvatussuunnitelman perusteet	3
2.2 Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma	3
2.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma.....	3
2.4 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma arkea ohjaavana työkaluna	5
3 OSALLISUUS VARHAISKASVATUKSESSA	7
3.1 Lapsen osallisuus varhaiskasvatuksessa	7
3.2 Huoltajien osallisuus varhaiskasvatuksessa	9
4 VARHAISKASVATTAJAN OSAAMINEN	
VARHAISKASVATUSSUUNNITELMAPROSESSISSA	11
4.1 Varhaiskasvatuksen opettajan osaaminen.....	11
4.2 Varhaiskasvatuksen sosionomin osaaminen.....	12
4.3 Varhaiskasvatuksen lastenhoitajan osaaminen.....	12
4.4 Varhaiskasvatuksen yhteiset osaamisen alueet	13
4.5 Eettinen osaaminen	15
4.6 Toimintaympäristöön ja varhaiskasvatuksen perustehtäviin liittyvä osaaminen	17
4.7 Varhaiskasvatuksen pedagoginen osaaminen	18
4.8 Yhteistyöhön ja vuorovaikutukseen liittyvä osaaminen.....	19
4.9 Jatkuvaan kehittämiseen liittyvä osaaminen.....	20
4.10 Tiimin osaaminen	21
5 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	23
6 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	24
6.1 Tutkimus prosessina	24
6.2 Laadullinen tutkimus.....	25
6.3 Aineiston kerääminen	25
6.4 Aineiston analyysi.....	27
6.5 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	28
7 TULOKSET	30
7.1 Katoanalyysi	30
7.2 Lasten varhaiskasvatussuunnitelmat arkea ohjaavana työkaluna	31
7.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman arkeen siirtymistä mahdollistavia tekijöitä	31
7.4 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman arkeen siirtymistä estäviä tekijöitä	33
7.5 Varhaiskasvattajan osaaminen lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa.....	36
7.6 Työtiimin osaaminen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa	38
7.7 Lisäosaamisen tarve	39
7.8 Lapsen osallisuus varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa	41
7.9 Huoltajien osallisuus lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa	42
7.10 Haasteita lapsen osallisuuden toteutumiselle lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa	43

7.11 Haasteita huoltajien osallisuuden toteutumiselle lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa	44
7.12 Kehittämissideoita lasten ja huoltajien osallisuuden toteutumiselle.....	45
8 POHDINTA.....	48
LÄHTEET	52
LIITTEET	
LIITE 1. Saatekirje	
LIITE 2. Kyselylomake	
TAULUKOT	
TAULUKKO 1. Varhaiskasvattajien yhteiset osaamisen alueet.....	14

1 JOHDANTO

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on osa laadukasta varhaiskasvatusta. Opinnäytetyönämme selvitimme, miten lapsen varhaiskasvatussuunnitelmat ohjaavat varhaiskasvattajien arkea ja samalla pyrimme löytämään sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista mahdollistavia että estäviä tekijöitä. Uskomme tutkimuksemme avulla löytävämme näihin vastauksia. Halusimme selvittää myös mahdollistavia tekijöitä siksi, että mielestämme on tärkeää huomata jo ennestään positiiviset ja toimivat käytännöt ja vahvistaa niitä entisestään. Samalla jaetaan toimivia käytäntöjä muille varhaiskasvattajille. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista estävien tekijöiden selvittäminen puolestaan mahdollistaa toiminnan kehittämisen aloittamisen, jotta estäviä tekijöitä voidaan joko poistaa kokonaan tai ainakin niiden vaikutusta voitaisiin vähentää.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on hyvin laaja kokonaisuus, joten opinnäytetyötämme oli rajattava. Ryhdyimme selvittämään ongelmaa kolmesta näkökulmasta. Ensimmäisenä halusimme kysyä varhaiskasvattajilta heidän kokemuksiaan lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta. Seuraavaksi otimme selvää, millaista osaamista varhaiskasvattajat kokevat tarvitsevansa, jotta lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessi voidaan toteuttaa laadukkaasti. Viimeisenä halusimme selvittää varhaiskasvattajien kokemuksia lasten ja huoltajien osallisuuden toteutumisesta lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa, sillä heidän osallisuutensa on olennainen osa varhaiskasvatussuunnitelmaprosessin laadukasta toteutumista. Näillä kolmella kysymyksellä uskoimme saavamme kattavan vastauksen tutkimukseemme.

Opinnäytetyön tuloksia voidaan käyttää hyväksi päiväkotien henkilökunnan toimintamallien kehittämisessä ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman hyödyntämisessä päiväkodin arjessa. Opinnäytetyön tuloksista ja sitä seuraavasta kehittämistyöstä hyötyisivät varhaiskasvatuksen henkilöstö, heidän esihenkilönsä sekä ennen kaikkea kaikki varhaiskasvatuksen parissa olevat lapset. Tulosten ja kehittämistyön pohjalta varhaiskasvatuksen henkilöstö pystyy toteuttamaan päiväkodin toimintaa entistä laadukkaammin lasten yksilölliset tarpeet huomioiden.

Idean opinnäytetyölle saimme omalta työkentältämme varhaiskasvatuksesta sekä Karvin (2019) raportin *Varhaiskasvatuksen laatu arjessa, varhaiskasvatussuunnitelmien toteutuminen päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa* innoittamana. Työskennellessämme varhaiskasvatuksessa olemme huomanneet, että lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessin laadukas toteutuminen ei aina ole itsestäänselvyys.

Syksyisin varhaiskasvatuksen opettajat ja tiimit saattavat tuskailla lasten varhaiskasvatussuunnitelmien kirjauksista ja huoltajien kanssa käytävistä keskusteluista. Tehtävää on paljon ja aikaa rajallisesti. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma voidaan myös nähdä liian lomakemaisena, juuri kirjausten ja keskustelujen vuoksi, vaikka se on koko toimintakauden aikana tapahtuva jatkuva prosessi. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on laaja ja usein raskas prosessi, johon voi liittyä myös negatiivisia tunteita varhaiskasvattajien keskuudessa. Sen toteuttaminen vaatii, mutta myös mahdollistaa paljon. Haluaisimmekin saada varhaiskasvattajat näkemään lapsen varhaiskasvatussuunnitelman enemmänkin laadukkaana varhaiskasvatuksen mahdollistajana, jollaiseksi se voisi myös kaikille lapsille tulla, jos sen toteuttamista estävistä tekijöistä päästäisiin eroon tai niiden vaikutusta kyettäisiin vähentämään. Koemme aiheen olevan erittäin tärkeä ja ajankohtainen.

Toteutimme opinnäytetyön laadullisena tutkimuksena, jossa vastaajina toimi Kalajoen kaupungin varhaiskasvattajia. Rajasimme vastaajat varhaiskasvatuksen opettajiin ja varhaiskasvatuksen lastenhoitajiin. Puolistrukturoitu kyselylomake lähetettiin sähköpostilla 47 varhaiskasvattajalle. Vastaukset analysoitiin sisällönanalyysiä käyttäen, minkä avulla pyrimme löytämään aineistosta opinnäytetyön kannalta oleellisen tiedon.

2 VARHAISKASVATUSSUUNNITELMAN KOLMITASOISUUS

Varhaiskasvatussuunnitelmakokonaisuus koostuu kolmesta eri tasosta: valtakunnallisista varhaiskasvatussuunnitelman perusteista, paikallisista varhaiskasvatussuunnitelmista ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmista. Näiden laadintaa ohjaa varhaiskasvatustilaki. (Opetushallitus 2022a, 7.)

2.1 Valtakunnalliset varhaiskasvatussuunnitelman perusteet

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tarkoituksena on luoda jokaiselle lapselle yhdenvertaiset edellytykset varhaiskasvatuksessa asuinpaikkakunnasta riippumatta. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritellään ne tavoitteet ja sisällöt, joilla laadukasta varhaiskasvatusta tulee järjestää. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ohjaavat paikallisten ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmien laadintaa. (Opetushallitus 2022a, 7–8.)

2.2 Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksen järjestäjä laatii paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma tarkoittaa varhaiskasvatussuunnitelman perusteita, mutta se ei voi sulkea mitään siinä mainittua pois. Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa tulee huomioida paikalliset erityispiirteet, pedagogiset painotukset, lasten tarpeet sekä varhaiskasvatuksen arvioinnin ja kehittämistyön tulokset. Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman on määrä ohjata ja tukea varhaiskasvatuksen toteuttamista paikallisella tasolla. (Opetushallitus 2022a, 8–9.)

2.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalle lapselle on laadittava henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma, jotta kasvatusta, opetusta ja hoitoa voidaan toteuttaa (Varhaiskasvatustilaki 13.7.2018/540,

§ 23). Vastuu lasten varhaiskasvatussuunnitelmien laadinnasta ja niiden prosessista on varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoisella henkilöllä, mutta vastuu laadukkaan pedagogiikan toteuttamisesta kuuluu jokaiselle lapsiryhmässä työskentelevälle (Vlasov, Salminen, Repo, Karila, Kinnunen, Mattila, Nukkarinen, Parrila & Sulonen 2018, 24–25). Arkikielessä lapsen varhaiskasvatussuunnitelmasta käytetään usein lyhennettä lapsen *vasu*, jota mekin käytämme jatkossa opinnäytetyössämme. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessista käytämme lyhennettä *vasuprosessi* sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelmakeeskustelusta lyhennettä *vasukeskustelu*.

Vasu laaditaan jokaiselle lapselle tämän aloitettua varhaiskasvatuksessa, ja sitä tarkastellaan ja arvioidaan kerran vuodessa ja tarpeen vaatiessa myös useammin. Aloite vasun tarkastelemiseksi voi tulla perheeltä itseltään tai varhaiskasvatuksen henkilöstöltä. (Opetushallitus 2022a, 10.) Arvioinnin yhteydessä yhdessä huoltajien ja lapsen kanssa pohditaan vasuun kirjattuja tavoitteita ja sopimuksia ja niiden toteutumista (Vlasov ym. 2018, 24).

Lapsen vasu on pedagoginen suunnitelma ja se rakentaa jatkumon lapsen varhaiskasvatuksen ajalle (Opetushallitus 2022b, 1). Lapsen vasuprosessiin kuuluu erilaisia vaiheita. Lapsen vasuprosessin voidaan ajatella alkavan jo siitä, kun lapselle haetaan varhaiskasvatuspaikkaa. Lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa ja hieman ennenkin sitä varhaiskasvatuksen henkilöstön, huoltajien ja lapsen välillä on pehmeää laskeutumista tulevaan uuteen arkeen. Tutustutaan toinen toisiinsa yhteisten keskustelujen, varhaiskasvatuspaikan tutustumiskäyntien sekä aloituskeskustelun myötä (OSA 1 Johdanto varhaiskasvatussuunnitelman laadintaan 2022). Lapsen vasu on nimensä mukaisesti suunnitelma, johon kirjataan ne pedagogiset toimenpiteet, joilla henkilöstö tukee lapsen yksilöllistä kasvua, kehitystä ja oppimista (Vlasov ym. 2018, 24). Lapsen vasua laadittaessa on selvitettävä lapsen mielenkiinnon kohteet ja toiveet, otettava huomioon vanhempien ajatukset heidän lapsestaan sekä tuoda esille lapsen kanssa työskentelevän henkilöstön havainnot. (Opetushallitus 2022a, 10.)

Lapsen vasuun kirjattavat tavoitteet asetetaan henkilöstön pedagogiselle toiminnalle, ei lapselle. Tavoitteita pohdittaessa yhdessä huoltajien kanssa tulee huomioida myös mahdollisten muiden asiantuntijoiden näkemykset lapsen kasvusta ja kehityksestä, kuten esimerkiksi varhaiskasvatuksen erityisopettajan. Tavoitteille tulee asettaa konkreettisia menetelmiä ja toimenpiteitä, joilla henkilöstö tukee lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista. (Opetushallitus 2022a, 10.)

Vasukeskustelu käydään huoltajan kanssa, mutta keskusteluun voi osallistua myös lapsi, jonka asioista keskustelussa puhutaan (Opetushallitus 2022b, 2). Lapsen itsetuntoa ja positiivista kasvua ja kehitystä

tukee, kun lapsi saa kuulla, että nyt puhutaan hänen asioistaan ja hänen sanomisillaan on merkitystä ja hän saa kuulla aikuisten puhuvan lapsen vahvuuksista. Keskustelun aikana arvioidaan edellisen vasun toteutumista jatkumona sen hetkiseen suunnitelmaan (Opetushallitus 2022b, 2). Lapsen yksilöllisiä tuen tarpeita arvioitaessa on niistä hyvä keskustella avoimesti huoltajien kanssa jo etukäteen ennen vasukeskustelua arjen haku- ja tuontitilanteissa aina tilaisuuden tullen sekä hyödyntää moniammatillista yhteistyötä vasun laadinnassa. (Opetushallitus 2022b, 2.)

2.4 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma arkea ohjaavana työkaluna

Lapsen vasu tulee olla ryhmän toimintaa ohjaava asiakirja. Se on toiminnan suunnittelun ja arvioinnin väline. Varhaiskasvattajat ottavat huomioon lasten vasuista nousseet tavoitteet lapsiryhmän toimintaa suunniteltaessa ja sitä toteuttaessa. (Opetushallitus 2022a, 10.) Lapsen vasun laatiminen tuo esille ne pedagogiset prosessit ja käytänteet, joiden kautta tuetaan yksilöllisesti jokaisen lapsen kasvua ja kehitystä. Vasu on osa pedagogista dokumentointia ja sillä on siis suora yhteys pedagogiseen toimintaan varhaiskasvatuksessa. (Vlasov ym. 2018, 58.) Vasun on tarkoitus luoda pohja koko lapsen varhaiskasvatuksen ajalle, joten se ei saisi olla pelkkä rutiininomainen lomake, vaan se täytyisi ottaa käyttöön työkaluna, jonka avulla toteutetaan lapsen oikeudet varhaiskasvatuksessa.

Laadukas lapsen vasu lähtee jo esihenkilötasolta. Lapsen vasuprosessi vaatii aikaa, ja tuo työaika tulee järjestää siten, että sen sisällä on mahdollista toteuttaa varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa ja varhaiskasvatuslaissa määriteltyjen ohjeiden ja periaatteiden mukaista laadukasta varhaiskasvatussuunnitelmatyöskentelyä. Lapsen vasu tulee olla yksityiskohtainen ja siitä tulisi pystyä tunnistamaan lapsi yksilönä. (Sandberg 2021, 28.)

Lapsen vasuun kirjattujen menetelmien tulee näkyä konkreettisina tekoina lapsen kanssa toimiessa arjessa. Vasuun kirjattuja tavoitteita ja menetelmiä tulee arvioida säännöllisesti. Vasun tulee olla jatkumo lapsen varhaiskasvatuksen aikana, jolloin tavoitteet ja menetelmät voivat muuttua ja muovautua uudelleen. (Sandberg 2021, 27.) Oman kokemuksemme mukaan tänä päivänä osassa varhaiskasvatuksen paikoista koetaan kiireen tunnetta vasujen osalta etenkin syksyllä, jolloin paine vasujen kirjauksiin ja vasukeskusteluihin on suurin. Tämä voi johtaa vasujen toteuttamiseen riittämättömällä tiedolla, jolloin lapsen etu ei välttämättä toteudu. Jos lapsen vasu nähtäisiin nimenomaan prosessina ja jatkumona

koko toimintakauden ajan, välttyttäisiinkö vasujen kirjaamiseen kohdistuneelta paineelta. Varhaiskasvatuksen opettajien sak-työaika ei myöskään aina toteudu tai aika voi kulua lapsiryhmän ulkopuolisten asioiden hoitamiseen.

Varhaiskasvatuksen opettajan sak-työajalla tarkoitetaan lapsiryhmän ulkopuolella tapahtuvaa suunnittelu-, arviointi- ja kehittämistyötä, johon kuuluvat muun muassa lapsiryhmän varhaiskasvatus- ja esiopetustoiminnan suunnittelua, arviointia ja kehittämistä, lasten vasujen laatimista sekä lasten vasujen arviointia ja kehittämistä suhteessa toteutettuun toimintaan. Varhaiskasvatuksen opettajalle kuuluu sak-työaika 13 % työajasta eli noin viisi tuntia viikosta. (OAJ 2019, 4.)

Lasten vasujen tulee olla kasvattajien työvälineitä arjessa. Vasujen avulla jokainen kasvattaja ryhmässä tietää, miten kutakin lasta on tuettava ja mitä käytännössä asian eteen täytyy tehdä. Lasten vasut tehdään hyödyntämään kasvattajien jokapäiväistä työtä ja työtilanteita. Kasvattajien tulisi siis tehdä vasuista niin laadukkaita, että ne auttavat ajattelussa ja toteutuksessa kiireisienkin päivien keskellä. (Sandberg 2022, 61.)

3 OSALLISUUS VARHAISKASVATUKSESSA

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2022a) ohjaavat varhaiskasvattajia tukemaan lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Arvostava ja kunnioittava ilmapiiri sekä lasten ajatuksiin ja pieniinkin aloitteisiin vastaaminen vahvistavat näitä taitoja. Aktiivinen, vastuullinen yksilön ja yhteisön osallistuminen ja vaikuttaminen antavat pohjan tärkeälle demokraattiselle tulevaisuudelle. (Opetushallitus 2022a, 27.)

Varhaiskasvatuksessa arvostetaan henkilöstön, lasten ja huoltajien mielipiteitä ja ajatuksia. Näiden hyödyntäminen arjessa edellyttää henkilöstöltä osallisuutta edistävien toimintatapojen kehittämistä. Jokaisen varhaiskasvattajan näkemys on arvokas, ja jokaisen vahvuuksia ja osaamista tulisi hyödyntää osallisuuden tietoisessa hyödyntämisessä. (Opetushallitus 2022a, 32.) On henkilöstön vastuulla järjestää monipuolisia osallistumisen- ja vaikuttamisen mahdollisuuksia (Opetushallitus 2022a, 36).

Varhaiskasvatustalaki (540/2018) määrittää osallisuudesta seuraavasti:

Lapsen varhaiskasvatusta suunniteltaessa, toteutettaessa ja arvioitaessa lapsen mielipide ja toivomukset on selvitettävä ja otettava huomioon hänen ikänsä ja kehityksensä edellyttämällä tavalla. Lapsen vanhemmille tai muille huoltajille on annettava mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Lapsille ja heidän vanhemmilleen tai muille huoltajilleen on toimipaikassa järjestettävä säännöllisesti mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja arviointiin.

Osallisuus on muutakin kuin yksittäisiä teematuokioita tai -päiviä. Osallisuus on ideologia ja tapa ajatella, katsoa ja tulkita maailmaa, lapsia sekä pedagogiikkaa. Osallisuuden ytimeen kuuluu ajatus, että lapsi on riittävän hyvä omana itsenään, eikä hänen tarvitse muuttua tunteakseen osallisuutta. Aikuisten tehtävä on muokata ryhmän toimintakulttuuria niin, että se sopii ryhmän jokaiselle lapselle. Ei riitä, että lapsi tulee kuulluksi ja nähdyksi, vaan lasten aloitteiden tulee näkyä toiminnassa konkreettisesti. (Ahonen & Roos 2019, 21–24.)

3.1 Lapsen osallisuus varhaiskasvatuksessa

Osallisuus ja osallistuminen rinnastetaan usein samaksi asiaksi. Tätä ne eivät kuitenkaan ole, vaikkakin molemmat ovat hyvin tärkeitä lapsen oppimisen kannalta. Osallisuus voi muodostua ilman lapsen ak-

tiivista osallistumista johonkin toimintaan. (Ranta 2021, 113.) Osallisuuteen liittyy lapsen vapaa itseilmaisuus ja se, että lapsi kokee tulevansa ymmärretyksi. Siihen liittyy myös tunne ja kokemus siitä, että ihmiset ympärillä haluavat aidosti kuulla lapsen ajatuksia ja että lapsen sanomisilla on merkitystä. (Kangas, Lastikka ja Karlsson 2021, 77.) Ranta on kirjassaan *Kasvun juuret* (2021, 113) haastatellut päiväkodeissa työskenteleviä varhaiskasvatuksen opettajia. Haastatellut opettajat toivat esille, että lapsiryhmän toiminta ja oppimisympäristöt tulisi muokata niin, että lapsilla on mahdollisuus tulla osalliseksi. He kuvasivat osallisuutta aikuisten ja lasten väliseksi vuorovaikutukseksi ja yhteistyöksi. Lapset pääsevät mukaan yhteiseen kehittämistyöhön ja pedagogiseen dokumentointiin. Näin lasten kädenjälki näkyy yhteisissä tiloissa ja toiminnoissa.

Osallisuus ei ole vain yksittäisten lasten ideoiden ja mielihalujen toteuttamista, vaan se on hyvin yhteisöllinen asia. Osallisuuden toteuttamisessa voidaan käyttää demokratiaan kuuluvia menettelyjä, kuten äänestyksiä ja lasten kokouksia. (Turja 2010, 38.) Pienten lasten osallisuus alkaa arjen vuorovaikutustilanteista, joissa lapsi saa kokea tulevansa kuulluksi ja joissa lapsi voi ja saa vaikuttaa itseään koskeviin asioihin (Turja 2020, 44–46). Yhteisten neuvottelujen ja kokouksien yhtenä tärkeänä tavoitteena on, että lapset pääsevät harjoittelemaan demokratiaan kuuluvia asioita, kuten oman mielipiteen ilmaisua, toisten näkemysten kuuntelemista ja arvostamista sekä yhteisen päätöksen ja lopputuloksen löytämistä (Turja & Vuorisalo 2022, 48). Rannan (2021, 117) haastatteluissa opettajat toivat esille myös sen, että on olemassa asioita joihin lapset eivät voi vaikuttaa. Näihin voivat vaikuttaa muun muassa lasten turvallisuuteen liittyvät seikat. Tärkeäksi koettiin kuitenkin perustella lapsille, miksi joitakin asioita ei voida toteuttaa.

Toimintaa suunniteltaessa aikuisten on tärkeä ottaa huomioon lasten erilaiset tarpeet, vahvuudet ja mielenkiinnonkohteet, jotta mahdollistettaisiin jokaisen lapsen tunne osallisuudesta ja tila osalliseksi pääsemisestä. Toiminnan ei pitäisi olla myöskään liian aikuisjohtoista, jotta lasten aloitteisiin ja oivaluksiin pystyttäisiin reagoimaan. Lasten aloitteet voivat tulla esille arvaamattomissakin tilanteissa, joihin aikuisilla täytyy olla herkkyyttä ja ammattitaitoa tarttua. (Ranta 2021, 115–116.)

Samuli Ranta (2021, 119) on haastatellut kirjaansa varhaiskasvatuksen erityisopettaja Sanna Tiliä, joka mainitsee haastattelussaan aikuisen oman toiminnan reflektoinnin merkityksen. Aikuisen on syytä pyrkiä pohtimaan itsenäisesti mutta myös yhdessä kasvattajatiimin kanssa, mitä voisi tehdä toisin tai mistä voisi johtua, jos lapsi ei osallistu. Aikuinen voi pohtia myös, mitä hän voisi tehdä, mitä hän voisi ottaa huomioon tai miten hän voisi mahdollisesti muuttaa toimintaansa, jotta lapsi innostuisi toiminnasta. Tärkeää kuitenkin on, että lapsi otetaan huomioon ja häntä houkutellessaan yhteyteen muiden

kanssa eikä häntä suljeta ulkopuolelle. Mielestämme itsetutkiskelun, lasten kuuntelemisen ja havainnoinnin sekä reflektoinnin kautta varhaiskasvattajan on mahdollisuus kehittyä ja löytää uusia oivalluksia lasten osallisuuden saralla.

3.2 Huoltajien osallisuus varhaiskasvatuksessa

Kansallisen koulutuksen arviointikeskus on tehnyt tutkimusta varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisesta päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa. Tutkimuksen vastaajina toimivat varhaiskasvatuksen opettajia, varhaiskasvatuksen lastenhoitajia sekä päiväkotien johtajia. Tutkimuksessa selvisi muun muassa se, että osa vastaajista ei koe lasten ja vanhempien osallisuuden olevan riittävää vasuprosessin aikana. Vastaajien vastauksista saatiin selville, että huoltajien koettiin olevan hyvin mukana vasukeskusteluissa, mutta muuten vanhempien osallistaminen toiminnan suunnitteluun ja arviointiin koettiin haasteelliseksi. Suurimpana syynä koettiin huoltajien haluttomuus osallistua, vaikkei tutkimuksessa kuitenkaan selvinnyt, oliko huoltajilla ja henkilöstöllä yhteneväistä käsitystä siitä, mihin olisi ollut merkityksellistä olla osallisena. (Repo, Paananen, Eskelinen, Mattila, Lerkkanen, Gammelgård, Ulvinen, Marjanen, Kivistö & Hjelt 2019, 105–107.)

Päiväkodin henkilöstöllä ja ilmapiirillä on suuri vaikutus siihen, miten huoltajat saadaan osallisiksi ja saavatko he kokemuksen aidosta osallisuudesta. Osallisuuden perustaan kuuluu avoimuus keskustelulle, mutta myös tiedon välittymiselle. Varhaiskasvatuksen henkilöstön vastuulla on tiedottaa huoltajia varhaiskasvatuksen ajankohtaisista periaatteista ja tavoitteista. Myös tieto oman päiväkodin, oman lapsen lapsiryhmän toimintatavoista, päivärytmistä ja arkisista asioista on tärkeää. (Parrila & Fonsén 2016, 108.)

Henkilöstön vastuulla on luoda varhaiskasvatukseen sellaisia käytäntöjä ja menetelmiä, jotka tukevat jokaisen perheen vahvuuksien, osaamisen ja taitojen esille tuomista. Lisäksi henkilöstön tulisi järjestää sellaisia mahdollisuuksia, johon huoltajat voivat helposti ja matalalla kynnyksellä osallistua. Tällaisia, varsin perinteisiä tapoja ovat esimerkiksi päiväkodin erilaiset tapahtumat, kuten talkoot, joulun- ja kevättapahtuma ja isän- ja äitienpäiväkahvitukset. Kaiken tämän lisäksi on syytä kiinnittää huomiota henkilöstön ja perheen väliseen vuorovaikutukseen. Hyvällä vuorovaikutuksella, kannustuksella ja aidolla välittämällä voidaan saada aikaan positiivisia vaikutuksia huoltajien osallisuudessa. (Kangas ym. 2021, 104–105.) Parhaimmillaan huoltajien ja ammattilaisten yhteistyö on aitoa kohtaamista,

kuuntelemista ja vuorovaikutusta, jossa molempien yhteinen päämäärä on lapsen etu (Terävä & Bөөk 2022, 88).

4 VARHAISKASVATTAJAN OSAAMINEN VARHAISKASVATUSSUUNNITELMAPROSESSISSA

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia (Varhaiskasvatustalaki 13.7.2018/540, § 3). Varhaiskasvatustyön substanssi eli osaamisalue koostuu monipuolisesta ydinosamisesta. Lainsäädännössä ja ohjeistuksissa on asetettu tavoitteet, joiden mukaan jokaisen lapsen kokonaisvaltaista kasvua, terveyttä ja hyvinvointia on edistettävä lapsen iän ja kehityksen mukaisella tavalla. Myös koulutuksellista tasa-arvoa ja lapsen oppimisen edellytyksiä on tuettava, joten onkin hyvin luontevaa, että varhaiskasvatuksen henkilöstöltä vaaditaan laajaa osaamista, jotta tavoitteet voidaan saavuttaa (Karila, Kosonen & Järvenkallas 2017, 71–72).

Lapsen vasun laatimiseen osallistuvat kaikki lapsen kasvuun, kehitykseen ja oppimiseen liittyvät henkilöt (Sandberg 2021, 26). Lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen kokonaisuus rakentuu lapsen kanssa työskentelevien ammattilaisten yhteistyönä. Kaikki varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen ammattilaiset ovat suuri rikkaus ja he toimivat yhdessä lapsen etu edellä. Jokainen kasvattaja tuo lapsen varhaiskasvatuskokonaisuuteen oman osaamisensa ja näkökulmansa. (Sandberg 2021, 23.) Erilaisissa selvityksissä ja tutkimuksissa on osoitettu, että laadukkaan varhaiskasvatuksen tuottamisen suurimpana laadun kriteerinä korostuu henkilöstön koulutustaso sekä monipuolinen osaaminen (Leskisenoja 2019, 32). Vaikka varhaiskasvatuksessa voi työskennellä useita eri koulutuspolkuja käyneitä työntekijöitä, rajasimme tutkimuksemme vastaajat henkilöihin, joiden työnimike on tällä hetkellä varhaiskasvatuksen opettaja tai varhaiskasvatuksen lastenhoitaja.

4.1 Varhaiskasvatuksen opettajan osaaminen

Kelpoisuusvaatimuksena varhaiskasvatuksen opettajan tehtäviin on vähintään kasvatustieteen kandidaatin tutkinto, johon sisältyy varhaiskasvatuksen tehtäviin ammatillisia valmiuksia antavat opinnot, joista voidaan säätää tarkemmin valtioneuvoston asetuksella, tai jota on täydennetty mainituilla opinnoilla (Varhaiskasvatustalaki 13.7.2018/540, § 26).

Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen opettajan tehtävänä on tukea ja edistää lapsen kasvua, oppimista ja osaamisen kehittymistä. Opettaja vastaa myös lapsiryhmänsä toiminnan suunnittelusta ja arvioinnista.

Esiopetuksessa varhaiskasvatuksen opettaja vastaa paikallisen opetussuunnitelman mukaisen esiopetuksen toteuttamisesta esiopetusryhmässään ja mahdollisista lapsikohtaisista suunnitelmista. (OAJ).

Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen opettajien työ edellyttää korkeatasoista teoreettista koulutusta lapsuuteen ja lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyen sekä vahvaa menetelmällistä osaamista. Monipuolista osaamista tarvitaan muun muassa ilmaisu-, liikunta- ja taidekasvatuksessa. Opettajalta vaaditaan kykyä toimia eri-ikäisten lasten kanssa lasten osallisuutta ja leikkiä tukien ja siinä ohjaten. Opettajien tehtäviin kuuluu yhteistyö vanhempien kanssa ja heidän osallisuutensa varmistaminen. Hyvät vuoro-vaikutustaidot ja kulttuurinen osaaminen korostuvat yhteistyössä. Opettajan tehtävänä on havaita lapsen vahvuuksia, mutta myös mahdollisia tuen tarpeita ja miettiä näihin sopivia tukikeinoja (OAJ).

4.2 Varhaiskasvatuksen sosionomin osaaminen

Kelpoisuusvaatimuksena varhaiskasvatuksen sosionomin tehtäviin on vähintään sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeakoulututkinto, johon sisältyvät varhaiskasvatukseen ja sosiaalipedagogiikkaan suuntautuneet vähintään 60 opintopisteen laajuiset opinnot, joista voidaan säätää tarkemmin valtioneuvoston asetuksella, tai sosionomin tutkinto, jota on täydennetty mainituilla opinnoilla (Varhaiskasvatuslaki 13.7.2018/540, § 27).

Päiväkodin henkilöstörakenne muuttuu 1.1.2030, jolloin vähintään kahdella kolmasosalla tulee olla varhaiskasvatuksen opettajan tai varhaiskasvatuksen sosionomin kelpoisuus, ja heistä vähintään puolella varhaiskasvatuksen opettajan kelpoisuus. Muilla on oltava vähintään varhaiskasvatuksen lastenhoitajan kelpoisuus. (Talentia 2022, 4.)

Uuden varhaiskasvatuslain tultua voimaan 1.9.2018 sosionomitutkinnon aiemmin suorittaneet ovat kelpoisia toimimaan varhaiskasvatuksen opettajina. Opettajan kelpoisuuden saa myös, jos on hyväksytty opintoihin 1.9.2019 mennessä ja valmistuu viimeistään 31.7.2023. Tämän jälkeen sosionomitutkinnolla saa kelpoisuuden varhaiskasvatuksen sosionomin tehtäviin. (OAJ.)

4.3 Varhaiskasvatuksen lastenhoitajan osaaminen

Kelpoisuusvaatimuksena varhaiskasvatuksen lastenhoitajan tehtävään on kasvatus- ja ohjausalan perustutkinto, sosiaali- ja terveysalan perustutkinto tai muu vastaava soveltuva perustutkinto, joihin sisältyy tai joita on täydennetty riittävän laajoilla lasten hoidon, kasvatuksen ja opetuksen tutkinnon osilla. (Varhaiskasvatuslaki (13.7.2018/540, § 28).

Varhaiskasvatuksen lastenhoitaja osaa toimia lapsen kasvatuksen, huolenpidon ja hoidon kokonaisuuden huomioiden ja osaa tuoda osaamisensa osaksi tiimin yhteistä toimintaa sekä osaa toteuttaa lasten ja lapsiryhmän perushoitoa ja kasvatusta suunnitelmallisesti (Varhaiskasvatuksen koulutusten kehittämisohjelma 2021–2030 2021, 80). Varhaiskasvatuksen lastenhoitaja toimii osana kasvattajatiimiä ja osallistuu toiminnan kehittämiseen ja arviointiin. Sensitiivinen vuorovaikutus on olennaisessa osassa lasten kanssa työskennellessä. Omalla tehtäväalueellaan tapahtuva yhteistyö perheiden kanssa sekä erityisesti lasten terveydestä ja hyvinvoinnista huolehtiminen korostuu lastenhoitajien tehtävissä. (Karila ym. 2017, 88.)

4.4 Varhaiskasvatuksen yhteiset osaamisen alueet

Esiopetuksessa, päiväkodissa ja perhepäivähoidossa on töissä eri tavalla koulutettuja ammattilaisia, joten eri varhaiskasvatuksen toimintamuodoille pätevien osaamisvaatimusten määrittely on mahdollista (Varhaiskasvatuksen koulutusten kehittämisohjelma 2021–2030 2021, 71). Jokainen lapsen kanssa työskentelevä kasvattaja on tekemisissä niin kasvun, hoidon kuin opetuksenkin kanssa oman tehtävänkuvansa ja vastuidensa mukaisesti. Moniammatillisen, laadukkaan tiimin kannalta on tärkeää jokaisen ammattilaisen osaamisen ja vastuiden tunnistamista ja tunnustamista. Moninaiset koulutukset varhaiskasvatuksessa ovat hyvin tuttuja ja ne ovatkin suuri rikkaus. (Sandberg 2021, 23–24.)

Taulukossa 1 esitetään yksi tulkinta yhteisistä osaamisvaatimuksista, jotka voidaan asettaa päiväkodeissa työskenteleville eri ammattiryhmille. On hyvä kuitenkin tiedostaa, että yhteistenkin osaamisvaatimusten syvyys luonnollisesti vaihtelee koulutustaustan mukaan. (Varhaiskasvatuksen koulutusten kehittämisohjelma 2021–2030 2021, 75–76.) Taulukon 1 jälkeen avaamme tarkemmin, millaista ja miten laajaa osaamista eri osa-alueilta varhaiskasvattajat tarvitsevat.

TAULUKKO 1. Varhaiskasvattajien yhteiset osaamisen alueet (Varhaiskasvatuksen koulutusten kehittämisohjelma 2021–2030 2021, 77)

	Yhteinen osaaminen
	<i>Varhaiskasvatuksen ammattilaiset saavat tutkintokoulutuksensa eri koulutusasteilla ja erilaisin sisällöllisin painotuksin. Tässä taulukossa kuvataan sellaisia osaamisen alueita, joilla kaikilla alan ammattilaisilla tulee olla osaamista. Eri tavoin koulutettujen ammattilaisten osaamisen syvyys ja laajuus näillä alueilla vaihtelee tutkintokoulutuksen mukaan.</i>
Eettinen osaaminen	<ul style="list-style-type: none"> - tuntee lapsen oikeuksien sopimuksen, ymmärtää sen velvoittavuuden sekä osaa omassa ja työyhteisössä toiminnassa edistää lapsen edun mukaista toimintaa vahvistaen lasten osallisuutta, yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa, turvallisuutta ja kestävää elämäntapaa. - tuntee varhaiskasvatuksen arvoperustan ja toimintaa ohjaavien asiakirjojen lähtökohdat sekä osaa toimia niiden mukaisesti - osaa toimia ammattieettisten periaatteiden mukaisesti ja tunnistaa ammattieettiset vastuunsa - ymmärtää yksityisyyden- ja tietosuojan sekä vaitiolovelvollisuuden periaatteet ja osaa toteuttaa niitä toiminnassaan
Toimintaympäristöön ja varhaiskasvatuksen perustehtäviin liittyvä osaaminen	<ul style="list-style-type: none"> - tunnistaa lapsuuden ja varhaiskasvatuksen yhteiskunnalliset ja kulttuuriset lähtökohdat ja niiden merkityksen varhaiskasvatustoiminnalle - tunnistaa varhaiskasvatustyötä ohjaavan lainsäädännön ja muun ohjauksen merkityksen omalle ja kasvatusyhteisön työlle sekä osaa toimia työssään niiden mukaisesti - tuntee lasten vaihtelevia kasvuympäristöjä ja ymmärtää niiden merkityksen varhaiskasvatukselle ja kasvatusyhteistyölle - osaa toimia kulttuurisesti moninaisessa varhaiskasvatusympäristössä
Varhaiskasvatuksen osaaminen	<ul style="list-style-type: none"> - tuntee varhaiskasvatusikäisten lasten kasvatuksen keskeiset ominaispiirteet ja osaa toimia heidän kasvattajanaan ohjaavien asiakirjojen periaatteiden mukaisesti - ymmärtää lasten kasvun, kehityksen ja oppimisen lähtökohdat - osaa toimia tavoitteellisesti varhaiskasvatusympäristössä ja edistää moninaisista taustoista tulevien lasten kasvua ja kehitystä - osaa huolehtia lapsen ja lapsiryhmän fyysisestä hyvinvoinnista ja perushoidosta, tuntee varhaiskasvatuksen lääkehoitosuunnitelman sekä edistää lasten terveyttä - osaa edistää lasten myönteistä kasvua ja kehitystä sekä tukea vertaissuhteiden muodostumista
Yhteistyöhön ja vuorovaikutukseen liittyvä osaaminen	<ul style="list-style-type: none"> - ymmärtää yhteistyön ja vuorovaikutuksen merkityksen lasten, huoltajien ja muiden ammattilaisten kanssa toimittaessa ja osaa toimia kunnioittavassa ja rakentavassa ammatillisessa vuorovaikutuksessa - osaa toimia osana kasvatusyhteisöä ja moniammatillista työtiimiä - ymmärtää monialaisen verkostotyön merkityksen ja tunnistaa varhaiskasvatukselle asettuvat tehtävät osana verkostotyötä - ymmärtää ammatillisen vuorovaikutuksen ja viestinnän periaatteet ja osaa hyödyntää niitä toiminnassaan
Jatkuvaan kehittämiseen liittyvä osaaminen	<ul style="list-style-type: none"> - ymmärtää ammatillisuuden muuttuvan ja kehittyvän luonteen - osaa sanoittaa ja reflektoida omaa ammatillista toimintaansa sekä varhaiskasvatukseen ja lapsuuteen liittyviä ajattelutapojaan - osaa edistää omaa ammatillista kehittymistään jatkuvan oppimisen periaatteiden mukaisesti - tunnistaa keskeisiä varhaiskasvatuksen laatutekijöitä ja kykenee osallistumaan kasvatusyhteisön yhteiseen laadun arviointiin ja kehittämiseen

4.5 Eettinen osaaminen

Varhaiskasvatusta suunniteltaessa, järjestettäessä tai tuotettaessa ja siitä päätettäessä on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu (Varhaiskasvatustalaki 13.7.2018/540, § 4). Varhaiskasvatuksen arvoperusta koostuu lapsen edun ensisijaisuudesta, lapsen oikeudesta hyvinvointiin, suojelusta ja huolenpidosta, lapsen mielipiteen huomioon ottamisesta, yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun vaatimuksesta, inklusiivisista periaatteista sekä lapsen syrjintäkiellosta. Arvot perustuvat varhaiskasvatustalakiin, YK:n Lapsen oikeuksien sopimukseen sekä YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevaan sopimukseen. (Opetushallitus 2022a.)

Eettisen kasvun, hoidon ja opetuksen prosessi on hyvin kokonaisvaltainen. Siinä lapset oppivat monipuolisesti etiikan käsitteistä, tunteista ja erilaisista toimintatavoista vuorovaikutuksessa muiden lasten ja aikuisten sekä lähiympäristön kanssa. (Vienola 2020, 163.) Kasvun, hoidon ja opetuksen kokonaisuudessa tulee aina ottaa huomioon lapsen ikä ja kehitystaso, aiemmat kokemukset, mielenkiinnonkohteet ja osaaminen (Opetushallitus 2022a, 22). Varhaiskasvatustalasuunnitelman perusteissa (2022a, 46–48) oppimisen alueen kohdassa Minä ja meidän yhteisömme puhutaan lapsen eettisen ajattelun kehittymisestä, johon kuuluu muun muassa ystävyys, oikeaan ja väärään, oikeudenmukaisuuteen ja erilaisiin tunteisiin liittyvät seikat. Näiden kehittymistä tuetaan pysähtymällä eettisesti askarruttavien kysymysten äärelle ja pohtimalla niitä yhdessä. Erityisen tärkeää on, että lapsi kokee olonsa turvalliseksi. Lasten kanssa pohditaan myös yhteisiä sääntöjä ja niiden perusteluita. Minä ja meidän yhteisömme -oppimisen alueessa mainitaan myös lapsen katsomuskasvatuksen, mediakasvatuksen sekä lähiyhteisön menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden näkökulmat.

Eettinen kasvatus kulkee kuitenkin muidenkin varhaiskasvatustalasuunnitelman perusteiden oppimisen alueiden mukana kuin vain edellä mainituissa. Varhaiskasvatuksessa perusteille järjestetään ohjattua toimintaa, mutta jätetään tilaa myös lasten spontaanille oppimiselle ja kehittymiselle (Vienola 2020, 163). Esimerkiksi Kielten rikas maailma -oppimisen alueessa puhutaan siitä, kuinka varhaiskasvatuksessa tuetaan jokaisen lapsen kielellisiä taitoja ja -valmiuksia sekä kielellistä identiteettiä. Kieli on tärkeä väline, jolla lapsi ottaa haltuun erilaisia tilanteita arjessa ja on vuorovaikutuksessa muiden kanssa. (Opetushallitus 2022a, 42–43.) Pienillä sanavalinnoilla on merkitystä elämässä ja näillä valinnoilla voidaan parhaimmillaan edistää esimerkiksi lasten kaveritaitojen kehittymistä. Hyviin käytöstapoihin kuuluu asioita, kuten miten toiselle puhutaan, milloin on sopiva aika puhua vai täytyykö joutua odottamaan omaa vuoroa ja se, että muistetaan kohteliaisuudet vuorovaikutustilanteissa kuten *kiitos*, *ole hyvä* ja *anteeksi*. Varhaiskasvatustalalta vaaditaan eettistä osaamista monipuolisissa tilanteissa, kuten miten

hän ohjaa lasta kertomaan, jos lapsen mielestä ruoka maistuu pahalta, voisiko hänen kanssaan harjoitella sanomaan esimerkiksi, että tämä ruoka ei ollut nyt hänen mieleensä.

Lapsen kyky kuvitella ja luoda erilaisia mielikuvia ovat osa lapsen eettisen ajattelun kehittymistä. Ilmaisun monet muodot -oppimisen alueen tavoitteena on tarjota lapsille monipuolisia elämyksiä ja taiteellista kokemista musiikin, kädentaitojen ja itseilmaisun kautta. Taiteellinen kokeminen edistää muun muassa lasten sosiaalisia taitoja ja myönteistä minäkuvausta ja antaa mahdollisuuden tunteiden käsitteilyyn. (Opetushallitus 2022a, 44–45.)

Eettisyyden näkökulmasta Tutkin ja toimin ympäristössäni -oppimisen alue ohjaa kasvattajia tukemaan lasten ymmärrystä syy- ja seuraussuhteista ja kannustamaan heitä ongelmien ja ratkaisujen löytymiseen, kestävään elämäntapaan, ympäristön kunnioittamiseen ja vastuullisuuteen. Nämä taidot ovat tärkeitä ja niitä voidaan harjoitella arjen pienten tekojen kautta. Päiväkodista saatetaan käydä kierrättämässä, ruokailutilanteissa voidaan keskustella ruokahävikistä ja voidaan pohtia, voitaisiinko jokin rikkinen lelu korjata yhdessä uuden ostamisen sijaan. Toiminnan yhteydessä tulisi lapsia ohjata kiinnittämään huomiota myös tekojen vaikutuksiin. (Opetushallitus 2022a, 48–49.)

Kasvan, liikun ja kehityn -oppimisen alue ohjaa kasvattajia turvaamaan yhdessä huoltajien kanssa lasten hyvinvointia ja terveyttä arvostava sekä fyysistä aktiivisuutta kunnioittava elämäntapa. Päiväkodissa lapsiryhmän yhteiset liikuntahetket edistävät lapsen itsesäätelytaitoja, ohjeiden ja sääntöjen noudattamisen taitoja sekä vuorovaikutustaitoja. (Opetushallitus 2022a, 50.) Fyysiseen aktiivisuuteen kannustavan ilmapiirin lisäksi varhaiskasvatuksessa korostetaan jokaisen lapsen yksilöllisyyttä ja ainutlaatuisuutta. Jokainen saa olla oma itsensä.

Ruokakasvatuksessa huomioidaan muun muassa hyvät pöytätavat ja ruuan kunnioittaminen. Terveys ja turvallisuus ovat myös osa jokapäiväistä ja jokahetkistä varhaiskasvatuksen arkea. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten itsestä huolehtimisen taitoja, keskustellaan hyvien ihmissuhteiden merkityksestä omalle hyvinvoinnille, annetaan seksuaalikasvatusta lasten ikätason ja kehityksen mukaan sekä opetellaan oman kehon kunnioitusta ja sen yksityisyyttä. Varhaiskasvatuksessa harjoitellaan turvallista liikumista liikenteessä yhteisiä sääntöjä ja tapoja noudattaen sekä toisten huomioon ottamista. Tavoitteena on lapsen turvallisuuden tunteen lisääminen ja valmiuksien antaminen avun pyytämiseen ja hakemiseen. (Opetushallitus 2022a, 51.)

Varhaiskasvattajan tulee myös ymmärtää ja osata toteuttaa yksityisyyteen- ja tietosuojaan sekä vai- tiolovelvollisuuteen liittyviä periaatteita (Varhaiskasvatuksen koulutusten kehittämissuunnitelma 2021–2030 2021, 77). Varhaiskasvatuslain (13.7.2018/540, § 40) mukaan lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä.

4.6 Toimintaympäristöön ja varhaiskasvatuksen perustehtäviin liittyvä osaaminen

Varhaiskasvattaja viettää usein ison osan lapsen päivästä tämän kanssa, mikä asettaa korkeat vaatimukset sille, millaisessa ympäristössä lapsi viettää tämän ajan. Lapsen terveydestä ja hyvinvoinnista huolehtiminen on varhaiskasvattajan vastuulla. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on muun muassa varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen oppimisympäristö (Varhaiskasvatuslaki 13.7.2018/540, § 3). Oppimisympäristöllä tarkoitetaan tiloja, paikkoja, yhteisöjä, käytäntöjä, välineitä ja tarvikkeita, jotka tukevat lapsen kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta. Varhaiskasvatuksen oppimisympäristö sisältää muun muassa fyysisen, sosiaalisen ja psyykkisen ulottuvuuden. Oppimisympäristöjä suunniteltaessa, rakentaessa ja kehittäessä on otettava lapset mukaan ja henkilöstön tulee huomioida lasten yksilölliset taidot ja tarpeet, kiinnostuksen kohteet sekä varhaiskasvatuksen toteuttamisen periaatteet. (Opetushallitus 2022a, 34.)

Fyysinen oppimisympäristö voi tarkoittaa esineitä, tarvikkeita ja kalusteita niin sisällä kuin ulkonakin. Näiden lisäksi huomiota tulee kiinnittää ekologisuuteen, ergonomiaan, valaistukseen ja akustiikkaan, viihtyisyyteen ja esteettömyyteen sekä sisäilman laatuun ja siisteyteen. Päiväkodin ulkopuolella sijaitsevat paikat, kuten metsät ja leikkipuistot kuuluvat myös fyysisen oppimisympäristön piiriin. (Helenius & Lummelahti 2018, 132–133.) Kasvattajien on pyrittävä huolehtimaan fyysisen ympäristön järjestämisestä, mikä on osa tavoitteellista pedagogiikkaa (Raittila & Siippainen 2022, 294).

Psyykkisessä oppimisympäristössä kiinnitetään huomiota turvallisen ilmapiirin luomiseen. Erilaisten tunteiden näyttäminen on sallittua ja henkilöstö auttaa lapsia tunteiden hallinnassa. Toimintatapojen ja sääntöjen selkeys luo osaltaan turvallista ilmapiiriä, jossa lapsella on mahdollisuus kysyä kaikesta ja saada myös vastaus kysymyksiinsä. (Opetushallitus 2022a, 34.) Psyykkiseen oppimisympäristöön kuuluu myös yhdenvertaisuus, sukupuolinen tasa-arvo ryhmässä sekä tunne siitä, että lapsi tulee kuulluksi ja huomatuksi. Tavoitteena on luoda oppimisympäristö, jossa lapsi viihtyy ja joka antaa hyvät mahdollisuudet kehitykselle ja oppimiselle. (Helenius & Lummelahti 2018, 134.)

Sosiaaliseen oppimisympäristöön kuuluvat muun muassa lapsen huoltajat, sukulaiset, lähipiirin muut aikuiset ja lapset ja päiväkodin aikuiset ja lapset. Myös viranomaisia tai vaikuttajia voi kuulua sosiaaliseen oppimisympäristöön. Pääosin vuorovaikutusta tapahtuu huoltajien ja päiväkodin lasten tai aikuisten välillä. Päiväkodin ja kodin hyvä yhteistyö ja sen kehittäminen sekä aikuisen merkitys lapsiryhmässä lapsen tukemisessa on tärkeää turvallisen sosiaalisen oppimisympäristön luomisen kannalta. (Helenius & Lummelahti 2018, 135–136.)

Onnistuneista oppimisympäristöistä voi muodostua ympäristö, joka kannustaa aktiiviseen, itsenäiseen, yhteisölliseen sekä itsenäiseen toimintaan ja oppimiseen. Ympäristön ei ole tarkoitus pysyä muuttumattomana, vaan sen tulisi muuttua ja kehittyä toimintavuoden aikana ottaen huomioon lasten muuttuvat tarpeet ja taidot. (Kangas ym. 2021, 139.)

Erilaisten kulttuurien, kielten, uskontojen ja katsomusten kohtaamisissa varhaiskasvatuksen henkilöstö toimii myönteisenä mallina. Toimivan vuorovaikutuksen kannalta on tärkeää ymmärtää, miten erilaisista kulttuuri- ja katsomustaustoista ihmiset tulevat. Varhaiskasvatuksessa saadut kokemukset, tiedot ja taidot kulttuuriperinnöstä voimistavat lapsen kykyä omaksua, käyttää ja muuttaa kulttuuria. (Opetushallitus.) Varhaiskasvattajan tulee osata kohdata jokainen eri kulttuuri- ja katsomustaustainen huoltaja ja lapsi yksilöllisesti ja avoimin mielin, leimaamatta heitä heidän taustansa takia.

4.7 Varhaiskasvatuksen pedagoginen osaaminen

Kasvatusosaaminen on yksi varhaiskasvatuksen ydinosaamisista. Kasvatusosaamiseen kuuluu omien uskomusten ja käsitysten tiedostaminen ja arviointi, jotka ovat syntyneet omien elämäkokemusten myötä. Henkilöstön vahva kasvatusosaaminen luo perustan varhaiskasvatuksen laadukkaalle toteuttamiselle, mikä myös auttaa heitä näkemään lapsen ihmiseksi kasvamisessa tarvittavia menetelmiä, sisältöjä ja toteutettavia tavoitteita. Monikulttuurisessa maailmassa erilaisten arvojen ja kasvatuksen päämäärien ymmärtäminen on tärkeää. (Karila ym. 2017, 72.)

Varhaiskasvatuksessa kasvattajan täytyy tuntea jokaisen lapsen yksilöllisten ominaisuuksien ja kehityksen lisäksi lapsuuden kasvu, kehitys ja oppiminen eri ikäkausina. Lapsuuden ymmärtäminen antaa perustan varhaiskasvatuksen pedagogiselle toiminnalle. Varhaiskasvatus yhdessä esiopetuksen ja perusopetuksen kanssa antaa lapselle elinikäisen oppimisen kokonaisuuden. Laadukkaan kokonaisuuden lähtökohtana ovat lasten kanssa työskentelevien ammattilaisten tietämys koulutusjärjestelmästä sekä

jokaisen koulutuksellisen vaiheen tavoitteista, ominaispiirteistä ja käytännöistä. (Opetushallitus 2022a, 19–20.)

Suunnitelmallisen dokumentoinnin avulla henkilöstö oppii tuntemaan lasta ja ymmärtämään lasten välisiä suhteita sekä ryhmän ja henkilöstön välisiä vuorovaikutussuhteita. Lapsilähtöisyys on pedagogisen dokumentoinnin tarkoitus. Henkilöstöltä edellytetään ammattitaitoa ja herkkyyttä tunnistaa erilaisien tilanteiden pedagogisia mahdollisuuksia. Tähän liittyy esimerkiksi kyky ottaa huomioon lasten aloitteet ja tunnetilat ja muokata omaa toimintaa niiden mukaisesti. Lasten aloitteet voivat olla kehollisia ja sanattomia, joten henkilöstöltä odotetaan sensitiivistä läsnäoloa ja hyvää lapsen tuntemusta, jotta niihin voidaan vastata. (Opetushallitus 2022a, 39–40.)

Noin joka kolmas suomalainen perhe on monimuotoinen. Perheissä voi olla useampia huoltajia, kulttuureita ja kieliä. Vanhemmat voivat myös erota ja muodostaa uusia perhemuotoja. Perheiden monimuotoisuuden huomioiva varhaiskasvatus on ennen kaikkea lapsen etu, mutta sen lisäksi hyväksyvä ja yhdenvertaisuutta edistävä ilmapiiri on tärkeä myös työyhteisön hyvinvoinnin kannalta. (Monimuotoiset perheet-verkosto 2021, 4–32.)

4.8 Yhteistyöhön ja vuorovaikutukseen liittyvä osaaminen

Varhaiskasvatuksen henkilöstö on vastuussa lasten vuorovaikutusta tukevasta ilmapiiristä ja heidän tehtävänä on edistää ja vahvistaa lasten välisiä suhteita (Ahonen & Syrjämäki 2022, 200). Vuorovaikutustilanteiden vaikutus perustuu laatuun, ei määrään. Laadukkaaseen vuorovaikutukseen kuuluu myönteinen ja hyväksyvä ilmapiiri, jossa lapsi tuntee itsensä kuulluksi ja nähdyksi ja kokee olonsa turvalliseksi. (Veijalainen 2021, 90–91.) Hyvin toimiva vuorovaikutus ei ole tärkeää vain lapsen ja kasvattajan välillä, vaan kasvattajien keskinäisen yhteistyön laadulla on vaikutusta ryhmän ilmapiiriin (Salminen 2017, 170). Laadukkaan pedagogiikan perustana on aina laadukas vuorovaikutus (Ahonen 2023, 112).

Päiväkodin henkilöstö suunnittelee yhteisiä kasvatus- ja toimintaperiaatteita, toimintatapoja, toimintasuunnitelmaa, työtapoja ja käytännön asioita. Ryhmän lapsikohtaiset varhaiskasvatussuunnitelmat ovat olennainen osa työtä. Henkilöstö sopii myös yhteistyökysymykset, toimintatavat, työnjaon, arvioinnin ja kehittämisen unohtamatta yhteistä toiminta-ajatusta. Yhteistyötä on tehtävä, jotta lasten yksilölliseen

kehitykseen, tilanteeseen ja kiinnostukseen perustuva toiminta ryhmässä voi toteutua tavoitteiden mukaan. Toimiva yhteistyö on ratkaisevassa roolissa erityisesti samassa lapsiryhmässä työskentelevien aikuisten välillä. (Helenius & Lummelahti 2018, 19.)

Tänä päivänä ei puhuta enää kasvatuskumppanuudesta, vaan kasvatusyhteistyötä, joka tapahtuu varhaiskasvatuksen henkilöstön ja huoltajien välillä. Kasvatusyhteistyöstä vastaa varhaiskasvatuksen henkilöstö. Huoltajille täytyy antaa mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. Yhteistyö huoltajien kanssa on erittäin tärkeää, jotta voidaan taata turvallinen ja hyvinvoiva kasvun-, kehityksen- ja oppimisen kokonaisuus. (Opetushallitus 2022a, 35–36.) Olennaista on hyvä yhteistyö lapsen huoltajien ja päiväkodin henkilökunnan kesken (Helenius & Lummelahti 2018, 18). Huoltajien kanssa käytävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys, sillä se asettaa varhaiskasvatuksen tai esiopetuksen välille yhteiset tavoitteet (Ranta 2021, 85).

Varhaiskasvatusta järjestettäessä on kunnan toimittava yhteistyössä opetuksesta, liikunnasta ja kulttuurista, lastensuojelusta ja muusta sosiaalihuollosta, neuvolatoiminnasta ja muusta terveydenhuollosta vastaavien sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa (Varhaiskasvatuslaki 13.7.2018/540, 7 §). Yhteistyö on toimivan tuen perusta erityisesti silloin, kun lapsen tarvitsema tuki on vaativaa ja monialaista. Jotta lapsen kasvun ja kehityksen riittävä tuki voidaan varmistaa, tarvitaan monia eri toimijoita arvioimaan, suunnittelemaan ja toteuttamaan lapsen tarpeita vastaavia tukitoimia. Joidenkin lasten tuen toteuttaminen arjessa vaatii vahvaa ja organisoitua yhteistyötä sekä varhaiskasvatusyhteisön ulkopuolelta tulevaa rakenteellisen tuen osaamista. (Pesonen, Syrjämäki & Äikäs 2022, 174.)

4.9 Jatkuvaan kehittämiseen liittyvä osaaminen

Varhaiskasvatus muuttuu jatkuvasti, joten kehittämiseen liittyvä osaaminen on merkittävässä roolissa. Varhaiskasvatuksen tutkimuksen lisääntyminen ja tiedon määrän nopea kasvu edellyttää kykyä omaksumaa uutta tietoa ja unohtaa vanhaksi osoittautunutta. Omaa työtä on tutkittava ja arvioitava. (Karila ym. 2017, 74.) Jokaisen kasvattajan on sitouduttava oman ammatillisen kasvunsa kehittämiseen, ja tässä olennaista on oman toiminnan reflektointi. Näin saadaan selville oman ammatillisuuden nykytilanne ja kehitystyö voi alkaa. Oman toiminnan tavoitteellinen ja säännöllinen arviointi mahdollistaa ammatillisen kasvun. (Ahonen & Roos, 2019, 94.) Suomalaiseen kulttuuriin kuuluu perinteisesti nöyryyden arvostaminen, jolloin omia vahvuuksia ei nosteta esille. Varhaiskasvatustyötä ei kuitenkaan voi tehdä hyvin, jos omia vahvuuksia ei tunnista. Ammatillista kehittymistä ei voi tapahtua ilman reflektiota.

(Ahonen & Roos 2019, 99.) Varhaiskasvatuksen laadun ylläpitäminen ja kehittäminen vaatii henkilöstöltä tavoitteellista ja suunnitelmallista itsearviointia. Arvioinnin kohteena voivat olla muun muassa pedagogiset toimintatavat, toiminnan sisältö, oppimisympäristöt, henkilöstön vuorovaikutus lasten kanssa tai ryhmän ilmapiiri. Lapsen tuen toteutumisen arviointi on keskeinen arvioinnin kohde. (Opetushallitus 2022a, 71.)

Myös lapsia ja huoltajia kannustetaan osallistumaan varhaiskasvatuksen toiminnan arviointiin, sisältöihin ja toimintamuotoihin. Lasten ja huoltajien osallistuminen varhaiskasvatuksen toiminnan suunnitteluun yhdessä henkilöstön kanssa on osa varhaiskasvatuksen jatkuvaa kehittämistä. (Helenius & Lumelahti 2018, 18–19.)

4.10 Tiimin osaaminen

Samuli Rannan kirjassa *Kasvun juuret* (2021, 32) hänen haastattelemansa opettaja kuvaili tiimiä seuraavasti: "Ottaisin aina mieluummin hyvän tiimin ja hankalan lapsiryhmän kuin toisinpäin". Päiväkodin työ on ennen kaikkea tiimityötä, joten laadukasta varhaiskasvatusta voidaan tuottaa vain toimivan tiimityön kautta. Jokaisen työntekijän halu kehittyä on tärkeä osa toimivaa tiimityötä. (Ahonen 2023, 17–18.) Vain varhaiskasvattajien tullessa toimeen riittävän hyvin on helpompi edistää lasten hyvinvointia ja oppimista (Ahonen & Roos 2019, 111). Tiimin toiminta vaikuttaa aina lapsiryhmään ja lasten toimintaan mutta myös henkilöstön hyvinvointiin (Ranta 2021, 32).

Varhaiskasvatuksen tiimityöllä tarkoitetaan yleensä kolmen hengen tiimiä, mutta tiimiin voi kuulua myös opettajan, sosionomin ja lastenhoitajan lisäksi myös varhaiskasvatuksen erityisopettaja, varhaiskasvatuksen perhetyöntekijä, varhaiskasvatuksen suunnittelija tai esihenkilö. Moniammatillisessa tiimissä voidaan hyödyntää tiimin jäsenten henkilökohtaista osaamista, mielenkiinnon kohteita ja vahvuuksia. (Ahonen 2023, 140–141.) Hyvän tiimityön tarkoitus ei ole se, että kaikki tekevät samanlaista työtä ja kantavat samaa vastuuta, vaan eri ammattiryhmien yksilöllistä osaamista ja työntekijöiden henkilökohtaisia vahvuuksia tulisi hyödyntää varhaiskasvatuksessa (Ahonen 2023, 135). Vaikka tiimi koostuisi kuinka motivoituneista ja innostuneista työntekijöistä, on hyvän tiimityön edellytyksenä aina yksin ja yhdessä kannettu vastuu tiimin hyvinvoinnista. Hyvinvointiin liittyy oleellisesti hyvä vuorovaikutus, vastuiden jakaminen tiimin ja lasten edun mukaisella tavalla sekä ammatillisen osaamisen jakaminen. (Ahonen 2023, 75.) Toimivassa tiimissä jokaisen yksilöllisiä vahvuuksia hyödynnetään.

Esimerkiksi pikkutarkan työntekijän voi olla järkevää käyttää aikaa yhteisten asiakirjojen, kuten ryhmävasun viimeistelyyn. (Ahonen 2023, 139.) Vaikka koulutustausta määrittelee tiettyjä tehtäviä, pedagogisessa mielessä paras lopputulos syntyy, kun tiimin jäsenten henkilökohtaiset osaamiset ja kiinnostuksen kohteet otetaan huomioon. Työtehtävien mielekkyydellä on myös merkitystä. (Ahonen & Roos 2019, 130.) Ahosen (2023, 50) mukaan toimivan tiimin edellytyksenä on myös kyky puhua avoimesti kaikesta työhön liittyvästä sekä jokaisen täysi sitoutuminen tiimin jäseneksi. Avoin ja keskusteleva ilmapiiri on olennaista tiimiläisten osallisuuden ja hyvinvoinnin edistämiseksi. Hyvä tiimi voi tuoda lisää energiaa työpäivään ja toisaalta huono tiimi voi viedä loputkin energiat. (Ahonen & Roos 2019, 118.)

Sensitiivisellä vuorovaikutuksella tarkoitetaan yleensä aikuisen ja lapsen välistä vuorovaikutusta, mutta se on yhtä tärkeää toimivaa tiimityötä tarkasteltaessa. Mitä sensitiivisempi työntekijä, sitä paremmin hän osaa tunnistaa toisten tunteita ja tarpeita ja huomioida ne toiminnassaan. (Ahonen 2023, 36–37.) Tiimin jäsenten vahvuuksien ja heikkouksien tunnistaminen ja rehellinen ja avoin vuorovaikutus on olennainen osa toimivaa tiimityötä. Toisten vahvuuksia hyödyntämällä, heikkouksissa tukemalla ja vahvistamalla tiimi voi toimia tehokkaammin.

Tiimin toiminnan on pyrittävä olemaan ratkaisukeskeistä. Sen sijaan, että mietitään liikaa lapsen tai perheen tilanteen haastavuutta, voitaisiin miettiä keinoja, joilla hankalilta tuntuvat tilanteet muuttuisivat positiivisempaan suuntaan. Ratkaisukeskeisyys auttaa suuntaamaan varhaiskasvattajien huomion olennaiseen. (Ahonen 2023, 42.)

5 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tutkimuksella on aina jokin tarkoitus tai tehtävä (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 137). Tutkimuksemme tarkoituksena oli selvittää, millä tavoin lasten varhaiskasvatussuunnitelmat ohjaavat varhaiskasvatuksen henkilökunnan toimintaa päiväkodin arjessa. Jokaisella tutkimuskysymyksellä pyrimme löytämään lisää niin lapsen vasuprosessin toteutumista edistäviä kuin estäviä tekijöitä.

Opinnäytetyössämme meitä kiinnosti ja koimme tarpeelliseksi tutkia lapsen vasuprosessia erityisesti varhaiskasvattajien itsensä kokemana, koska heillä on vastuu lapsen vasuprosessin toteuttamisesta varhaiskasvatuksen arjessa. Lapsen vasuprosessin toteuttamisessa vaaditaan laajaa osaamista. Meistä oli tärkeää tutkia tarkemmin ja tuoda myös näkyväksi osaamisen laajuutta. Lapsi ja huoltajat on otettava mukaan varhaiskasvatuksen toimintaan ja heillä täytyy olla myös mahdollisuus vaikuttaa heitä koskeviin asioihin. Osallisuus kuuluu olennaisesti varhaiskasvatukseen ja sen vuoksi meistä oli tärkeää tutkia lasten ja huoltajien osallisuutta lapsen vasuprosessin aikana. Tutkimuskysymysten avulla saimme tämänhetkisen ja mielestämme kattavan kuvan niin edistävistä kuin estävistä tekijöistä lapsen vasuprosessissa, jonka jälkeen toiminnan kehittäminen on mahdollista.

Tutkimuskysymykset:

1. Millaisia kokemuksia varhaiskasvattajilla on lapsen vasun laatimisesta?
2. Millaista osaamista varhaiskasvattajat kokevat tarvitsevansa, jotta lapsen varhaiskasvatussuunnitelma voidaan toteuttaa laadukkaasti?
3. Millaisia kokemuksia varhaiskasvattajilla on lasten ja huoltajien osallisuuden toteutumisesta lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa?

6 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

Tässä luvussa käsittelemme opinnäytetyömme menetelmävalintoja tarkemmin. Avaamme sekä aineiston keräämistä että analyysiä ja lopussa käsittelemme tutkimuksemme eettisyyttä ja luotettavuutta.

6.1 Tutkimus prosessina

Saimme idean opinnäytetyöllemme keväällä 2021. Vaikka opinnäytetyöprosessimme käynnistyi kunnolla vasta myöhemmin, kävimme yhdessä paljon keskustelua siitä, tekisimmekö opinnäytetyön yhdessä vai erikseen ja minkälainen aihe ja tutkimusmenetelmä voisi olla sellainen, joka kiinnostaisi ja innostaisi molempia. Itse opinnäytetyöprosessi alkoi syksyllä 2022, jolloin kävimme ensimmäistä kertaa keskustelua ohjaavan opettajamme kanssa mahdollisesta aiheestamme. Saimme opettajalta palautetta opinnäytetyömme aiheesta ja siitä, miten seuraavaksi kannattaisi edetä. Jatkoimme aiheen tarkentamista ja rajaamista, teorian tutkimista sekä tutkimuskysymysten pohdintaa. Otimme sähköpostilla yhteyttä Kalajoen kaupungin varhaiskasvatusjohtajaan ja tiedustelimme, olisiko Kalajoen kaupunki innokas lähtemään mukaan tutkimukseemme. Sovimme varhaiskasvatusjohtajan kanssa yhteisen Teams-palaverin, jonka aikana esittelimme tarkemmin opinnäytetyömme aihetta, tavoitetta ja tutkimuksen toivottua kohderyhmää. Palaveri sujui hyvin ja saimme monta asiaa sovittua hyvässä yhteisymmärryksessä. Saimme myös tutkimusluvan opinnäytetyöllemme.

Hyviä lähteitä etsittyämme ja valittuamme, ja teoriaan ja aiempiin aiheeseen liittyviin tutkimuksiin syvennyttyämme ryhdyimme kirjoittamaan opinnäytetyötämme ja laatimaan kyselylomaketta asetettujen tutkimuskysymysten pohjalta. Tavoitteenamme oli saada kyselylomakkeemme lähetettyä vastaajille jo syksyn 2022 aikana, mutta tämä osoittautui liian kunnianhimoiseksi, emmekä ehtineet tuohon aikatavoitteeseen. Lopullinen kyselylomake lähetettiin vastaajille helmikuussa 2023. Vastaajilla oli kaksi viikkoa aikaa vastata kyselyymme, ja sen jälkeen aloitimme vastausten analysoinnin. Analysointiin olimme molemmat ottaneet viikon vapaata töistä, jolloin tapasimme kirjastossa joka päivä vastausten tiimoilta. Analyysivaiheemme oli melko intensiivinen, eikä tuo viikko riittänyt lopulliseen analyysiin, mutta saimme työläimmän vaiheen tehtyä tuolloin. Analyysivaiheessa huomasimme, että vastauksia oli hyvä katsoa aina uusin silmin, koska vastauksista saattoi jäädä aiemmin jotain olennaista huomaamatta.

6.2 Laadullinen tutkimus

Lähtökohtana kvalitatiivisessa eli laadullisessa tutkimuksessa on todellisen elämän kuvaaminen. Tähän sisältyy ajatus, että todellisuus on moninainen. Tutkimuksessa on kuitenkin otettava huomioon, että todellisuutta ei voi pilkkoa osiin. Laadullisessa tutkimuksessa pyritään tutkimaan kohdetta mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Yleisesti todetaan, että laadullisessa tutkimuksessa on pyrkimyksenä pikemmin löytää tai paljastaa tosiasioita kuin todentaa jo olemassa olevia (totuus)väittämiä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 161.) Laadullisen tutkimuksen idea on löytää aineistosta jotakin uutta ja ennalta havaitsematonta, uusia jäsennyksiä ja uusia merkityksiä (Ruusuvoori, Nikander & Hyvärinen 2010, 16). Laadullisessa tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita ihmisten kokemuksista ja siitä, miten he näkevät reaali maailmaa. Tutkimustulosta ei voida yleistää, sillä se on pätevä vain tutkimuskohteen osalta. (Kananen 2017, 36.)

Laadullisessa tutkimuksessa pyritään esimerkiksi kuvaamaan jotain ilmiötä tai tapahtumaa, ymmärtämään tiettyä toimintaa tai antamaan teoreettisesti mielekäs tulkinta jollekin ilmiölle. Laadullisessa tutkimuksessa on tärkeää, että henkilöt, joilta tietoa kerätään, tietävät tutkittavasta ilmiöstä paljon tai heillä on kokemusta asiasta. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 98.) Opinnäytetyömme aineisto kerättiin varhaiskasvatuksessa pitkään työtä tehneiltä varhaiskasvatuksen ammattilaisilta.

6.3 Aineiston kerääminen

Avoimia kysymyksiä perustellaan siten, että ne antavat vastaajalle mahdollisuuden vastata rehellisesti eivätkä monivalintakysymysten ennalta määritetyt vastaukset pakota heitä vastaamaan tietyllä tavalla (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 201). Avoimista kysymyksistä saadaan enemmän tietoa kuin suljetuista, joihin on helpompi vastata lyhyesti (Kananen 2017, 98). Puolistrukturoidussa haastattelussa kysymykset ovat kaikille samat ja vastaajat voivat vastata omin sanoin (Eskola & Suoranta 2014, 87).

Puolistrukturoitu kyselylomake Webropol-ohjelmaa käyttäen soveltui meidän opinnäytetyöhömme erinomaisesti. Kyselylomake lähetettiin vastaajien sähköposteihin, mikä mahdollisti sen, että kyselyyn vastanneet pystyivät täyttämään lomakkeen heille parhaiten sopivaan aikaan, myös mahdollisesti ko-

tona. Varhaiskasvatus on usein hyvin kiireinen työpaikka eikä päivisin ylimääräiseen toimintaan välttämättä ole juuri aikaa. Tietojen käsittely ja siirtäminen esimerkiksi Word-tiedostoksi on Webropol-ohjelmalla helppoa, mikä nopeutti ja helpotti meidän analyysiamme.

Sähköpostihaastattelujen ja –kyselyjen hyvä puoli on se, että vastaajien mahdolliset häiritteijät vähenvät sekä vuorovaikutukseen liittyvät tekijät, kuten ikä, etninen tausta tai sukupuoli eivät pääse vaikuttamaan vastauksiin (Kuula 2011, 174). Lomakehaastattelu sopii hyvin esimerkiksi silloin, kun halutaan kerätä faktatietoa ja tiedetään, että vastaajilta sitä varmasti saadaan. Aineisto on myös helppo hankkia ja sen käsittely onnistuu nopeammin sekä aiempien kvalitatiivisten tutkimusten yleistettävyyttä voidaan samalla tutkia. (Hirsjärvi & Hurme 2014, 45.)

Laadullisessa tutkimuksessa ei ole olemassa tarkkaa haastateltavien määräsääntöä, eikä sitä voida laskea etukäteen. Tutkimusaineisto on riittävä, kun uudet tapaukset eivät tuo uutta tutkimukseen ja yleensä tämä saavutetaan yli kymmenellä haastattelulla. Aineiston laatu ja syvällisyys ovat määrää tärkeitä. (Kananen 2017, 126.) Lähetimme kyselylomakkeen 22 vakituiselle tai määräaikaiselle Kalajoen kaupungin varhaiskasvatuksen opettajalle sekä 21 vakituiselle varhaiskasvatuksen lastenhoitajalle ja neljälle (4) pitkäaikaiselle määräaikaiselle varhaiskasvatuksen lastenhoitajalle. Listan vastaajien sähköpostiosoitteista saimme Kalajoen kaupungin varhaiskasvatusjohtajalta sen jälkeen, kun yhdessä olimme pohtineet mahdollista vastaajaryhmää. Uuden päivitetyn listan mahdollisista vastaajista pyysimme vielä juuri ennen kyselylomakkeen lähettämistä, sillä tiesimme muutaman alkuperäisestä vastaajalistasta olevan henkilön työnimikkeen muuttuneen muuksi kuin varhaiskasvatuksen opettajaksi tai varhaiskasvatuksen lastenhoitajaksi.

Tunnistetietoja kannattaa miettiä jo haastattelun suunnitteluvaiheessa (Hyvärinen, Nikander & Ruusuvoori 2017, 418). Alun perin kyselylomakkeessa oli tarkoitus kysyä vastaajien koulutustaustaa, mutta päädyimme lopulta siihen, että kysymme vain tämänhetkistä työnimikettä. Varhaiskasvatuksessa voi työskennellä monen eri koulutuspolun käynnyttä työntekijää ja kyselyn vastaajissa saattaisi olla vain yksi (1) tai kaksi (2) tietyn koulutuksen saanutta, joten heidät olisi mahdollista vastauksista tunnistaa.

Tutkimukseen osallistuvia on motivoitava osallistumaan tutkimukseen. Sosiaalitieteissä tutkimusta voidaan perustella esimerkiksi tiedon tuottamisella, jotta sosiaalisten ongelmien tunnistaminen, ennaltaehkäisy ja hoito onnistuisivat paremmin. (Kuula 2011, 155–156.) Kuulan (2011, 205) mukaan osa osallistuu tutkimukseen vain, koska vastaajia ei voi tunnistaa. Tutkimukseen vastaajia pyrimme moti-

voimaan tuomalla esille heidän mahdollisuutensa vaikuttaa vastauksillaan lapsen varhaiskasvatussuunnitelman näkymiseen ja toteutumiseen varhaiskasvatuksen arjessa. Erityisesti löytämällä vahvuuksia ja/tai epäkohtia arjesta voidaan niitä vahvistaa entisestään tai mahdollisesti korjata huonoksi havaittuja käytänteitä. Pyrimme näyttämään, että kaikki voisivat hyötyä kyselylomakkeeseen vastaamisesta. Niemmättömänä annetut vastaukset myös rohkaisivat useamman vastaamaan. Koska kyselylomake lähetettiin työkavereillemme ja itsekin olemme varhaiskasvatuksessa töissä, pystyimme kannustamaan osaa työkavereista työpäivien aikana vastaamaan kyselylomakkeeseen heille sopivimmalla hetkellä. Muutamat vastasivat mielellään kyselyyn jo sen vuoksi, että se auttaisi meitä valmistumaan. Ehkä tärkeimpänä ”porkkanana” oli, että Kalajoen kaupungin varhaiskasvatusjohtaja lupasi, että jokainen kyselyyn vastannut saa merkitä enintään 30 minuuttia lisätöihin.

6.4 Aineiston analyysi

Kerätyn aineiston analyysi, tulkinta ja johtopäätösten teko on tutkimuksen tarkoitus. Analyysivaiheessa tutkijalle selviää, millaisia vastauksia hän saa asettamiinsa tutkimusongelmiin. Voi myös käydä niin, että analyysivaiheessa selviää, miten ongelmat olisi oikeastaan pitänyt asettaa. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara, 221.) Avoimista kysymyksistä saaduista vastauksista on löydettävä vastaus asetettuun tutkimusongelmaan (Kananen 2017, 43).

Tutkimuksen analyysi toteutettiin aineistolähtöisesti. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä käsitteitä yhdistellään ja näin saadaan vastaus tutkimustehtävään. Analyysi perustuu tulkintaan ja päättelyyn. Opinnäytetyötä varten kerätty aineisto analysoitiin sisällönanalyysin avulla. Sisällönanalyysi on tekstianalyysia, jossa etsitään tekstin merkityksiä. Sisällönanalyysi tarkoittaa pyrkimystä kuvata dokumenttien sisältöä sanallisesti. Sisällönanalyysia voidaan käyttää minkä tahansa dokumentin, kuten esimerkiksi artikkelin tai puheen analysoimiseen. Sisällönanalyysi sopii hyvin strukturoimattoman aineiston analyysiin. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 117–127.)

Kyselylomakkeen vastausajan päätyttyä aloitimme tutkimuksen analyysivaiheen. Tätä varten olimme molemmat ottaneet töistä viikon vapaata, jotta voisimme paremmin myös yhdessä pohtia aineistoa. Koko analyysivaihe kesti kuitenkin pitempään. Luimme ensin aineiston läpi itsekseen useampaan kertaan ja sen jälkeen aloimme käymään sitä yhdessä läpi.

Sisällönanalyysi alkaa aineiston pelkistämällä (reduointi), jossa aineistosta poistetaan tutkimuksen kannalta epäoleellinen tieto ja vain tutkimuksen kannalta oleellinen tieto jää jäljelle. Samaa asiaa tarkoittavat ilmaukset voidaan merkitä esimerkiksi tietyllä värillä. Näin jäljelle jäävät vain alkuperäisilmaukset ja niitä kuvaavat pelkistetyt ilmaukset. Yhdestä lauseesta voi löytyä myös useampia pelkistettyjä ilmauksia. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 123–124.) Aloimme käymään vastauksia läpi kysymys kerrallaan. Tämä osoittautui työlääksi vaiheeksi. Siirsimme ensin Webropolista vastaukset omalle Word-tiedostolle ja ryhdyimme etsimään asettamiimme kysymyksiin vastaavia ilmauksia. Aluksi käytimme pelkkää värikoodausta samaa asiaa tarkoittaviin ilmauksiin, mutta lopulta taulukossamme oli käytössä värit, numerot sekä kirjaimet L ja O erottelemassa vastaajien työnimikettä. L tarkoitti lastenhoitajaa ja O opettajaa. Oli mielenkiintoista huomata, että päivien ja viikkojen kuluessa aineistosta saattoi vieläkin löytyä jokin ilmaisu, joka oli jäänyt aikaisemmin huomaamatta. Tulosten luotettavuuden kannalta olikin hyvä pitää välillä taukoa aineistosta, jotta siihen voi palata myöhemmin tuorein silmin.

Seuraava analyysin vaihe on aineiston klusterointi eli ryhmittely, jossa pelkistetyt ilmaukset yhdistetään samaa asiaa tarkoittaviksi ryhmiksi. Näistä ryhmistä muodostuu eri luokkia, joista muodostuu alaluokat, jotka nimetään sisältöä kuvaavalla käsitteellä. Alaluokkia yhdistelemällä muodostetaan yläluokkia ja lopulta yhdistävä luokka, josta löytyy yhteys tutkimustehtävään. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 124–125.) Teimme uudelle Word-tiedostolle taulukon, johon kirjoitimme pelkistetyt ilmaisut ja yhdistelimme niitä alaluokiksi. Jatkoimme luokittelua, kunnes saimme aineistolle käsitteen, joka vastasi tutkimuskysymykseemme. Tässäkin vaiheessa ajan kuluessa ala- ja yläluokat muuttuivat useampaan kertaan, kun aineistoa tarkasteli tuorein silmin ja se tuli tutummaksi.

Viimeinen analyysinvaihe on abstrahointi eli käsitteellistäminen. Tutkimuksen kannalta oleellinen tieto erotetaan ja valikoidun tiedon perusteella muodostetaan teoreettisia käsitteitä. Luokkia yhdistellään niin kauan kuin se on mahdollista. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 125.)

6.5 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tieteellisessä tutkimuksessa noudatetaan tiedeyhteisön tunnustamia toimintatapoja eli rehellisyyttä, yleistä huolellisuutta ja tarkkuutta tutkimustyössä, tulosten tallentamisessa ja esittämisessä sekä tutkimusten ja niiden tulosten arvioinnissa. Tutkimukseen sovelletaan tieteellisen tutkimuksen kriteerien mukaisia ja eettisesti kestäviä tiedonhankinta-, tutkimus- ja arviointimenetelmiä. Tutkimuksessa toteutetaan tieteellisen tiedon luonteeseen kuuluvaa avoimuutta ja vastuullista tiedeviestintää tutkimuksen

tuloksia julkaistaessa. Muiden tutkijoiden työt ja saavutukset otetaan huomioon niin, että heidän töihinsä viitataan asianmukaisella tavalla ja annetaan heidän saavutuksilleen niille kuuluva arvo ja merkitys omassa tutkimuksessaan ja tuloksia julkaistessaan. Lisäksi tutkimuslupa täytyy olla hankittuna. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2023.) Ennen kyselylomakkeen lähettämistä saimme tutkimusluvan Kalajoen kaupungin varhaiskasvatusjohtajalta. Kyselylomakkeen mukana tutkimukseemme valikoidut henkilöt saivat saatekirjeen, josta kävi ilmi opinnäytetyömme aihe, tavoite, minkä ammattiryhmien edustajille kysely on lähtenyt ja se, että kysely on täysin anonyymi sekä muuta olennaista informaatiota. Tulokset käsiteltiin nimettöminä ja niitä käsitelivät vain me opinnäytetyön tekijät. Opinnäytetyötä tehdessämme kiinnitimme huomiota siihen, että lähdeviittaukset ja lähdeluettelo toteutettiin asianmukaisella tavalla. Erilaisia lähteitä olemme pyrkineet käyttämään monipuolisesti ja olemme myös yrittäneet löytää mahdollisimman tuoretta tietoa.

Vilkan (2021, 196–197) mukaan laadullisella tutkimusmenetelmällä tehdyssä tutkimuksessa tutkimuksen toteuttamista ja tutkimuksen luotettavuutta ei voi pitää toisistaan erillisinä tapahtumina, vaan laadullisella tutkimusmenetelmällä tehdyssä tutkimuksessa luotettavuuden kriteeri on tutkija itse ja hänen rehellisyytensä, koska arvioinnin kohteena on tutkijan tutkimuksessaan tekemät teot, valinnat ja ratkaisut. Tutkijan täytyy perustella valintansa ja arvioida oman työnsä luotettavuutta jokaisen valinnan kohdalla. Kanasen (2017, 173–176) mukaan tutkimustulosten pitää olla luotettavia ja sen saavuttaminen vaatii suunnitelmallisuutta ja paneutumista valvontaan. Tutkimusasetelman pitää olla kunnossa ja ongelma on määritettävä oikein. Lisäksi tutkimusmenetelmät tulee valita oikein ja tutkimusprosessi täytyy suorittaa tieteen sääntöjen mukaan.

Tutkimuksen eri vaiheissa tehdyt päätökset pitää perustella ja alkuperäinen tutkimusaineisto pitää myös säilyttää, jotta tulosten luotettavuus ja aineiston aitous voidaan todentaa. Aineistosta tehtyjä, mahdollisesti ristiriitaisia tulkintoja voidaan varmistaa siten, että kaksi tutkijaa pääsee samaan lopputulokseen. (Kananen 2017, 178–179.) Jos aineiston analyysissä ilmeni kohtia, joiden tulkinnasta olimme eri mieltä tai itse vastaus jätti liikaa tulkinnanvaraana, jätimme tämän kohdan huomioimatta analyysissä. Tämä lisäsi analyysin luotettavuutta. Jos tutkimus olisi tehty haastatteluna kyselylomakkeen sijaan, olisimme voineet tehdä tarkentavia kysymyksiä tarpeen mukaan, jolloin tulkintoja ei syntyisi.

7 TULOKSET

Tässä luvussa on nähtävissä tutkimuksemme katoanalyysi sekä analyysimme saamistamme vastauksista. Tuloksista on nähtävissä: millaisia kokemuksia varhaiskasvattajilla on lapsen vasun laatimisesta, millaista osaamista varhaiskasvattajat kokevat tarvitsevansa, jotta lapsen vasu voidaan toteuttaa laadukkaasti sekä millaisia kokemuksia varhaiskasvattajilla on lasten ja huoltajien osallisuuden toteutumisesta lapsen vasuprosessissa.

7.1 Katoanalyysi

Sähköpostikyselyssä vastaamattomien määrä voi nousta merkittäväksi ja toisaalta avointen kysymysten vastaukset saattavat jäädä suppeaksi (Tuomi & Sarajärvi 2018, 86). Kyselylomakkeeseemme vastasi 8 varhaiskasvatuksen opettajaa ja 8 varhaiskasvatuksen lastenhoitajaa, joten vastaajat jakautuivat tasan työnimikkeiden kesken. Kyselyyn jätti vastaamatta 14 varhaiskasvatuksen opettajaa ja 13 varhaiskasvatuksen lastenhoitajaa. Osa vastauksista oli myös hyvin lyhyitä eivätkä ne välttämättä antaneet kovinkaan paljon tietoa.

Tutkimustuloksiin voi vaikuttaa aineiston keruun ajankohta, aika, paikka tai tilanne (Vilkkä 2021, 203). Toivoimme saavamme vastauksen noin puolelta kyselylomakkeen saajista. Kyselylomakkeen vastaajamäärään saattoi vaikuttaa esimerkiksi kysymysten pituus, vaikeus tai työntekijöiden kiire. Vaikka sähköposti tavoittaakin vastaajat helposti, ei kyselyyn vastaamiseen tai mihinkään ylimääräiseen välttämättä löydy aikaa kiireisen työpäivän aikana. Toisaalta mahdollinen vastaaja ei ehkä halua käyttää kyselylomakkeeseen aikaa vapaa-ajallaan, sillä työ ja vapaa-aika halutaan pitää erillään toisistaan. Kyselylomake oli myös melko pitkä ja kysymykset haastavia. Kyselylomake on helppo unohtaa kokonaan, jos siihen ei ehdi lyhyellä aikavälillä vastata. Lisäksi kahden viikon vastausaika saattoi karsia vastaajia, samoin se, että emme laittaneet muistutussähköpostia, vaikka alun perin siitä keskusteltiin. Tämä oli ikävä unohdus meidän osaltamme.

Kahdessa kysymyksessä vastaajia oli 15 eli yksi vastaaja jätti vastaamatta kahteen (2) tai kaksi (2) vastaajaa ei vastannut yhteen (1) kysymykseen. Tähänkin syynä saattoi olla kysymysten pituus, vaikeus tai työntekijän kiireet. Koska kysely tehtiin nimettömänä ei vastaamatta jättäjistä voida kerätä tarkempaa tietoa. Myöskään vastaajien sukupuoli ei ole tiedossa, vaikka voidaan suhteellisella varmuudella olettaa, että suurin osa oli naisia, koska varhaiskasvatus on hyvin naisvaltainen ala.

7.2 Lasten varhaiskasvatussuunnitelmat arkea ohjaavana työkaluna

Tutkimuksessa selvitettiin, miten lasten varhaiskasvatussuunnitelmat ohjaavat lapsiryhmän pedagogisen toiminnan ja -käytänteiden suunnittelua, toteutusta ja arviointia. Yleisluontoisten vastausten perusteella voidaan päätellä, että asettamamme kysymys olisi voitu esittää tarkemmassa muodossa. Vastauksista selvisi, että lasten varhaiskasvatussuunnitelmat otetaan huomioon toiminnan suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa, mutta niistä ei kuitenkaan selvinnyt sen tarkemmin tai konkreettisin keinoin, miten lasten varhaiskasvatussuunnitelmat ohjaavat pedagogista toimintaa ja -käytänteitä.

Otamme huomioon lasten vasut suunnitteluvaiheessa. Se selkeyttää toimintaa.

Otan/otamme toiminnan suunnittelussa huomioon lasten vasuissa olevat pedagogiset tavoitteet ja suunnittelen sellaista toimintaa, joka vastaa tavoitteisiin.

Varhaiskasvatussuunnitelmat pyritään tekemään niin, että ryhmän päivittäiset toiminnot vastaavat ryhmän lasten ikätasoa, toiveita ja tavoitteita.

Arvioin/arvioimme, oliko suunniteltu toiminta ja toteutus oikeanlaista tavoitteisiin nähden ja saavutettiin tavoitteita.

Kaksi vastaajista toi esille myös seikat, joista mielestämme huokui esille samantyyppinen ajatus lasten vasujen hyödyntämisestä.

Jos usealla lapsella on samantyyppisiä tavoitteita, niihin kiinnitetään huomiota toimintaa suunniteltaessa.

Jos usealla lapsella on samoja tarpeita esim. puheen selkiytyminen niin kyllä sitä suunnitellaan silloin toimintaan säännöllisesti.

Pari vastaajista sanoi, että lapsen vasu saattaa kuitenkin jäädä arjen kiireen jalkoihin, että lapsen vasussa olevat asiat ovat myös paljon oman muistin varassa ja että lapsen vasu pitäisi saada enemmän mukaan arkeen ja käytäntöön toimivana työkaluna. Tällaisiin lapsen vasuprosessiin liittyviin epäkohtiin perehdymme tarkemmin luvussa 7.3.

7.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman arkeen siirtymistä mahdollistavia tekijöitä

Tutkimuksessa selvitettiin varhaiskasvattajien kokemuksia siitä, mitkä tekijät mahdollistavat sen, että lapsen vasu pääsee osaksi lapsiryhmän arkea. Osa vastaajista mainitsi ajan olevan yksi lapsen vasun mahdollistavista tekijöistä. Yksi vastaajista kertoo, että hänen mielestään opettajien säännöllinen sak-aika mahdollistaa sen, että vasuja on aikaa käydä läpi, jotta sieltä saadaan säännöllisesti aiheita arjen toimintaan. Aika mahdollistaa myös toiminnan suunnittelun ja arvioinnin. Yksi vastaajista kertoi, että täytyy olla aikaa siihen, että vasua ja pedagogisia tavoitteita tarkastellaan pitkin kautta ja niihin voi palata aina uudelleen, myös muu henkilökunta kuin opettaja. Yksi vastaaja mainitsi kiireettömyyden, mutta ei avaa tätä vastauksessaan sen enempää.

Vaatii sen, että VASUjen kirjaamiselle on varattu riittävästi aikaa.

Osasta vastauksista voitiin mielestämme nähdä, että vasujen sisällöt täytyy tuntea hyvin. Yksi vastaajista mainitsi, että yhtenä lapsen vasun toteutumisen mahdollistavana tekijänä on, että työntekijät ovat perillä vasujen tavoitteista. Tämä kuulostaa meidänkin mielestämme hyvin perusasioilta ja kivijalalta, jonka täytyisi olla kunnossa jokaisessa lapsiryhmässä.

Lapsen mielenkiinnonkohteet ja toiveet mahdollistavat osallistumisen arjen suunnitelmiin.

Ottaa huomioon lapsien tarpeita/toiveita.

Vasusta nostetaan esille lasten vahvuudet ja haasteet, joiden mukaan henkilöstö toimii.

Riittävän usein pitäisi muistaa varhaiskasvatussuunnitelmiin palata.

Seitsemän vastaajista oli sitä mieltä, että tiimi ja tiimipalaverit auttavat vasun pääsyssä osaksi arkea. Kolme heistä mainitsi vastauksissaan tiimipalaverit viikoittain. Yksi näistä kolmesta vastaajasta kertoi, että viikoittaiset tiimipalaverit mahdollistaisivat sen, että tiimi voisi käsitellä myös lasten asioita perehtyen vähän enemmän sen lapsen asioihin ja vasuun voisi kirjata pitkin vuotta asioita ja muuttuneita tilanteita. Tiimipalaverit myös mahdollistaisivat myös sen, että kaikki tietäisivät, mitä vasuun/leopsiin eli lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelmaan on kirjattu.

Tiimipalaverit olisivat yksi ehdottoman tärkeä asia tämän kannalta.

Aikaa perehtyä ja käydä tiimin kanssa varhaiskasvatussuunnitelmat läpi sekä pohtia kuinka voimme ne toiminnassa konkreettisesti ottaa huomioon, arvioida toteutumista.

Tiimin kanssa yhdessä suunniteltua laadukasta varhaiskasvatusta.

Ryhmän koko tiimi on mukana suunnittelussa ja sen toteutumisessa.

Ryhmän kasvattajilla pitäisi olla viikoittain yhteistä suunnittelu-aikaa (tiimipalaverit).

Puolet vastaajista oli sitä mieltä, että riittävä, osaava ja ammattitaitoinen henkilökunta mahdollistaa lapsen vasun pääsyn osaksi arkea. Neljä heistä oli sitä mieltä, että henkilökuntaa tulisi olla tarpeeksi. Heistä yksi mainitsi, että henkilökuntaa tulisi olla tarpeeksi nimenomaan lapsiainekseen, ei lapsimäärään nähden. Yksi varhaiskasvatuksen lastenhoitajista mainitsi, että ammattitaitoinen pedagoginen johtaja olisi hyvä olla mukana työssä.

Lapsi joka tarvitsee oman henk.kohtaisen avustajan.

Ammattitaitoinen henkilökunta.

Lisäksi kolme vastaajista mainitsi pienet ryhmäkoot jollakin muotoa yhdeksi mahdollistavaksi tekijäksi lapsen vasun pääsyssä osaksi arkea. Yksi varhaiskasvatuksen opettajista mainitsi myös toimintaympäristön toimivuuden sekä yksi varhaiskasvatuksen lastenhoitajista hyvän työilmapiirin.

Pienet ryhmäkoot.

Ei liian suuret lapsiryhmät.

Tarpeeksi pienet ryhmäkoot.

7.4 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman arkeen siirtymistä estäviä tekijöitä

Kysyimme kyselylomakkeessamme, mitkä tekijät estävät sen, että lapsen varhaiskasvatussuunnitelma ei pääse osaksi lapsiryhmän arkea. Varhaiskasvatuksen opettajien ja varhaiskasvatuksen lastenhoitajien vastauksissa toistuivat hyvin samantapaiset teemat, jotka itsekin varhaiskasvattajina voimme tunnistaa. Varhaiskasvattajat kokivat, että pääosin ryhmäkoko, aika, resurssit, henkilöstön henkiset voimavarat, lasten vasujen sisällön tuntemus sekä puutteellinen toimintaympäristö olivat esteenä lasten vasujen pääsyssä osaksi lapsiryhmän arkea. Vastaajien selkeiden vastauksien perusteella voidaan todeta, että tutkimuskysymys oli asetettu hyvin.

Seitsemän vastaajan vastauksessa näkyi, että suuret ryhmäkoot olivat yksi estävä tekijä. Tätä kohtaa vastaajat eivät olleet avanneet sen tarkemmin. Karvin (2019) tekemässä arvioinnissa varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden toteutumisesta päiväkodin- ja perhepäivähoidon arjessa, jossa tavoitteena oli

muun muassa selvittää varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden toteutumisen edistäviä ja estäviä tekijöitä, voidaan nähdä, että vastaajien lapsiryhmissä toteutuva aikuisen ja lapsen välinen suhdeluku oli yksi rakenteellinen estävä tekijä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisen toiminnan toteutumiselle. Voidaan siis päätellä, että niin meidän tutkimukseemme vastanneiden kuin Karvin (2019) tekemään arviointiin vastanneiden lapsiryhmissä toteutuva aikuisen ja lapsen välinen suhdeluku on yksi estävä tekijä niin varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisen toiminnan toteutumiselle kuin lapsen vasun toteutumiselle päiväkodin arjessa.

Vastauksista selvisi monella erilaisella ilmauksella, että aika oli yksi estävä tekijä. Viisi vastaajista mainitsi vastauksissaan kiireen, jota ei ollut avattu sen enempää. Me varhaiskasvatuksessa työskennellessämme voimme hyvin todeta tämän saman. Kaksi varhaiskasvatuksen opettajaa mainitsi, että suunnittelu-aikaa on vähän. Tässä oletimme heidän puhuman varhaiskasvatuksen opettajien sak-työajasta. Toinen heistä mainitsi myös toteutumattomat tiimijajat, ja perusteli, että juuri tiimijajalla voitaisiin yhdessä käydä läpi lasten vasuihin asetettuja tavoitteita. Yksi varhaiskasvatuksen opettajista oli hyvin samoilla linjoilla, sillä hän mainitsi myös esteeksi viikkopalaverien/tiimipalaverien toimimattomuuden. Kaksi varhaiskasvatuksen opettajaa mainitsi, että lapsen yksilölliseen ohjaukseen ja opetukseen on vaikeaa, jopa mahdoton löytää aikaa suurissa yhden opettajan ryhmissä.

Kiire.

Kun viikkopalaverit/tiimit eivät toimi, silloin myös VASUja ei kerkeä käydä yhdessä läpi.

Valitettavasti aika tuo rajallisuutensa.

Vastaajat kertoivat, että henkilökunnan resurssit olivat yksi syy, joka esti lapsen vasun pääsyn osaksi lapsiryhmän arkea. Resurssit ovat hetkittäin niin niukkoja, ettei vasujen lukemiselle ja täydentämiselle jää aikaa. Pari vastaajista kertoi resurssien vähyyden johtavan siihen, että lasten tuen tarpeisiin ei pystytä vastaamaan, jos ryhmässä on paljon eri tuen tarpeessa olevia lapsia. Analyysiä tehdessämme huomasimme, että estävät tekijät linkittyvät vahvasti toisiinsa. Kun on heikot resurssit, ei ole aikaa vasu-työskentelyyn, ja kun siihen ei ole aikaa, ei myöskään vasu pääse arjen työkaluksi. Kun on kiire, työn tekijät uupuvat ja niin edelleen. Paljon on asioita, joita täytyisi ryhtyä kehittämään parempaan suuntaan, ja niihin mielestämme työnantajilla/työpaikoilla on avaimet.

Inklusio riittämättömällä henkilökunnalla.

Henkilökunnan vähyys ja jatkuva vaihtuvuus

Resurssien puute

Resurssien kohdalla varhaiskasvatuksen opettaja toi esille myös, että vaikka vuoden aikana tapahtuvat muutokset olisivat jo käytössä arjessa ja käytännössä, resurssien vuoksi ne eivät aina vasuun asti päädy. Varhaiskasvatuksen opettaja myös koki Wilman asiakirjojen ja vasujen käyttämisen päällekkäin resurssien haaskaukseksi.

Tutkimuksessa selvisi, että työntekijöiden henkiset voimavarat olivat yksi estävistä tekijöistä. Osa vastaajista kirjoitti vastauksiinsa: *jaksamattomuus, välinpitämättömyys ja uupuneet työntekijät*. Kaksi varhaiskasvatuksen opettajista mainitsi vastauksissaan ammattitaidottomuuden ja yksi varhaiskasvatuksen opettajista tietämättömyyden. Arvelimme näiden vastauksien liittyvän yhteen. Jotta lapsen vasu voidaan saada osaksi lapsiryhmän arkea, tarvitaan ammattitaitoa ja tietoa sekä kykyä käyttää tietoa varhaiskasvatuksesta ja sitä ohjaavista asiakirjoista ja periaatteista. Pohdimme myös sitä, että jos ympärillä ei ole ammattitaitoisia varhaiskasvatuksen ammattilaisia, voi moni asia jäädä sen työntekijän harteille, jolla on varhaiskasvatusalan koulutus ja osaaminen tarjota laadukasta varhaiskasvatusta sitä ohjaavien asiakirjojen ja periaatteiden mukaisesti.

Jotta lasten vasut pääsisivät osaksi lapsiryhmän arkea, on mielestämme selvää, että niiden sisällöistä täytyy olla jokaisella tiimin jäsenellä tietämys. Kuitenkin meidän tutkimuksessamme selvisi, että joidenkin vastaajien mielestä tämä ei toteudu. Yksi varhaiskasvatuksen opettaja toi esille lastenhoitajien puuttuvan vasutyöskentelyajan. Varhaiskasvatuksen lastenhoitaja mainitsee myös ei-toimivan tiimin. Ymmärrämme vastauksen hyvin, koska tiimi on hyvin tärkeä osa varhaiskasvatuksen työn ja lapsiryhmän kannalta.

Jos työntekijät eivät ole tietoisia vasun tavoitteista.

Ryhmän koko tiimillä ei ole tietoa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmasta.

Yksi tärkeä tekijä on, että VASUja keretään käydä läpi koko tiimin kesken, ei pelkästään niin, että VASUjen sisältö on opettajan tiedossa.

Tutkimuksessamme selvisi, että puutteellinen toimintaympäristö oli yksi estävä tekijä vasun pääsemiseksi osaksi lapsiryhmän arkea. Neljä vastaajista kertoi erilaisin ilmauksin puutteellisesta ympäristöstä.

Pienet tilat.

Epäsopiva ympäristö.

Toimintaympäristö ja tilat voivat olla haastavat.

Puutteelliset tilat toiminnalle.

7.5 Varhaiskasvattajan osaaminen lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa

Tutkimuksessamme selvitettiin, millaista osaamista varhaiskasvattajalta vaaditaan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa. Viisi vastaajista koki havainnointikyvyn tärkeäksi osaksi varhaiskasvattajan osaamista. Yksi varhaiskasvatuksen opettajista tarkensi vastauksessaan lapsihavainnoinnin tärkeyttä, että se on pohja vasujen tavoitteille ja koko arjen pyörittämiselle. Yhden varhaiskasvatuksen opettajan mielestä havainnoinnista pitäisi saada itselleen työkalu.

Varhaiskasvattajan tulee tuntea lapsi ja havainnoida häntä.

Kyky havainnoida lapsia.

Kahdeksan vastaajan vastauksista voitiin nähdä, että vuorovaikutusosaaminen oli yksi varhaiskasvattajilta vaadittava osaamisen alue. Vastaajat mainitsivat, että hyvää vuorovaikutusta tarvitaan erilaisien palaverien pitämiseen, yhteistyöhön työkavereiden, vanhempien ja lasten- sekä muidenkin ulkopuolisten tahojen kanssa. Yksi vastaajista mainitsi ammatillisen kielen ymmärryksen tärkeyden mutta myös sen muuttamisen muotoon, jota vanhempien on helpompi ymmärtää sekä kirjoitettuna että suullisena. Hyvä vuorovaikutus huoltajien kanssa auttaa myös saamaan huoltajien kokemukset ja ajatukset paremmin näkyväksi vasuprosessin aikana.

Välillä heittäytymistä lapsen tasolle

Varhaiskasvatuksen opettajan tulee kyetä keskustelemaan, kirjoittamaan jne vaikeistakin asioista lapsen, perheen, ehkä muidenkin ulkopuolistenkin mukana olevien tahojen kanssa

Sosiaaliset taidot työkavereiden, lasten ja vanhempien kanssa

Tiimityötaitoja

Pedagoginen dokumentointi on mielestämme oleellinen osa vasuprosessia, ja se nousikin vastaajien vastauksista esille. Vastuu vasuista kuuluu varhaiskasvatuksen opettajan tehtäviin, joten ymmärrettävästi kuudesta sen maininneesta neljä oli varhaiskasvatuksen opettajia. Korrekti ja konkreettinen kirjoitustyyli nähtiin tärkeänä.

Kykyä kirjata asiat positiivisesti mutta realistisesti.

Täytyy osata kirjata korrektisti, niin että varhaiskasvatussuunnitelmien tavoitteet on asetettu toiminnalle.

Tavoitteet täytyy osata kirjata konkreettisesti.

Varhaiskasvattajat kokivat varhaiskasvatusosaamisen yhdeksi tärkeäksi osaamisen alueeksi lapsen vasuprosessissa. Varhaiskasvatuksen opettajat toivat esille vastauksissaan, että on tärkeä tuntea lapsiryhmä ja lasten tarpeet, vahvuudet ja haasteet ratkaisukeskeisestä näkökulmasta sekä huomioida lapsi yksilönä. Yksi varhaiskasvatuksen opettajista mainitsi, että täytyy olla melkoinen erityisosaaaja, jotta pystyy vastaamaan lasten haasteisiin ja tarpeisiin. Tässä vastauksessa on mielestämme perää, sillä on totta, että varhaiskasvattajalta vaaditaan hyvin monipuolista osaamista. Varhaiskasvatuksen lastenhoitajat taas toivat esille, että toiminnan suunnittelussa täytyy osata huomioida lasten ikä- ja kehitystaso, lapsiryhmän koko, ajan käyttö ja aikuisten riittävyys. Lapsen kasvun eri kehitysvaiheiden tietäminen ja ymmärtäminen tuotiin esille.

Kykyä nähdä vahvuudet ja mitä kaikkea niistä voisi positiivisessa mielessä seurata -> mihin kaikkeen näillä vahvuuksilla pystyykään.

Kykyä nähdä haasteet ja kykyä nähdä ratkaisuja ja erilaisia toimintamalleja haasteiden ratkaisemiseksi.

Täytyy osata kuunnella lasta ja ottaa VASUun tavalla tai toisella huomioon lapsen oma mielipide.

Lapsen tunteminen, aito kiinnostus ja kunnioitus lasta kohtaan. Yhdenvertaisuuden ymmärrystä.

Varhaiskasvattajalta vaaditaan lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tuntemista.

Viimeiseksi varhaiskasvattajalta vaadittavaksi osaamiseksi nousi varhaiskasvatusalan koulutus, joka näkyi niin varhaiskasvatuksen opettajien kuin lastenhoitajien vastauksissa. Viisi vastaajista mainitsi, että varhaiskasvattajalta vaaditaan ammattitaitoa, ammatillisuutta sekä alan koulutusta. Yksi heistä

mainitsi hyvän koulutuksen mutta ei avannut sen enempää, mitä sillä tarkoitetaan. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tuntemus koettiin tärkeäksi, samoin vasuohjeistuksien sisäistäminen.

Tietoja ja taitoja ohjata lapsia monipuolisia työtapoja käyttäen.

Taito ottaa vasu työvälineeksi.

Kokonaisuuden hallintaa.

Vasu-ohjeistusta täytyy kerrata ja opiskella tämän tästä. Se täytyy sisäistää itselleen.

7.6 Työtiimin osaaminen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa

Tutkimuksessamme ryhdyimme selvittämään, millaista osaamista työtiimiltä vaaditaan vasuprosessissa. Vastauksissa korostui kaksi yläluokaksi määrittelemäämme asiaa: *vuorovaikutustaidot* ja *yhteistyötaidot*. Neljä vastaajista mainitsi havainnoinnin merkityksen ja nimenomaan sen, että jokaisen tekemistä havainnoista vielä keskusteltaisiin keskenään. Yksi varhaiskasvatuksen opettajista kertoi, että havainnointia täytyisi tulla myös muilta tiimin jäseniltä kuin vain opettajalta. Näiden yhteydessä osa vastaajista mainitsi tiimityön merkityksen, joka on tullutkin yhtenä tärkeänä elementtinä esille muidenkin tutkimuskysymysten vastauksissa. Yksi varhaiskasvatuksen opettajista mainitsi, että tiimityön pitäisi olla viikoittaista.

Myös viestintä/tiedonkulku on äärimmäisen tärkeä.

Pystytään puhumaan yhdessä asioista.

Jos tiimissä kaikki osaavat havainnoida lapsen toimintaa eri tilanteissa, eri ympäristöissä, eri äänimaailmoissa ja havainnoida lapsen omaa olotilaa, väsymystä, nälkä, janoa jne (näitä on loputtomiin erilaisia asioita) ja niistä tiimi vielä keskenään keskustelee, ollaan hyvällä, rakentavalla tiellä koko ryhmän kanssa, mutta myös varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa.

Hyvä ryhmä henki.

Vuorovaikutusta.

Yhteistyötaidot, yhteistyökyky ja yhteen hiileen puhaltaminen toistuivat useissa vastauksissa.

Yhteistyökykyä. Vaikka opettaja kirjaa varhaiskasvatussuunnitelmat, arjessa tapahtuva pedagogiikka kuuluu kaikille.

Yhteistyö tiimillä on ehdottoman tärkeää. Tällöin vasuun kirjautuu asiat, joita on katsottuna useamman ihmisen silmin ja eri näkövinkkeleistä.

Uskallus ja halu kuunnella kaikkien työtiimin jäsenten mielipiteitä sekä välillä rohkeutta olla eri mieltä asioista, mutta silti rakentavassa mielessä.

Osa vastaajista toi esille myös asioita, jotka liittyivät mielestämme oikeudenmukaisuuteen ja tasa-arvoon työntekijöiden välillä. Vastaajat toivat esille työtehtävien jakautumisen tasapuolisesti ja sen, että jokainen sitoutuisi tekemään oman osuutensa. Yhteiset toimintatavat ja niihin sitoutuminen nähtiin tärkeänä. Työtiimin osaamiselta toivottiin joustavuutta. Yhteistyötaitoihin kuuluvat myös toisen kunnioittaminen ja luottamus työtiimiin.

Jokaisen panos on arvokasta.

Toisten kunnioittaminen ja luottamus työtiimiin ammattitaitoon.

Tutkimuskysymyksissämme pystyimme erottelamaan varhaiskasvatuksen opettajien ja varhaiskasvatuksen lastenhoitajien vastaukset. Varhaiskasvatuksen opettajat olivat mielestämme perustelleet tiimiltä vaadittavaa osaamista nimenomaan vasuprosessin näkökulmasta niin kuin tutkimuskysymyksessämme pyydettiin. Tämä oli mielestämme hyvin ymmärrettävää, koska vastuu vasujen laadinnasta on varhaiskasvatuksen opettajilla.

7.7 Lisäosaamisen tarve

Tutkimuksessamme kysyimme, kuinka moni vastaajista koki tarvitsevansa lisää osaamista vasuprosessissa. Varhaiskasvatuksen lastenhoitajien vastaukset jakautuivat tasan. Puolet lastenhoitajista koki tarvitsevansa lisää osaamista ja puolet koki, että he eivät tarvitse lisää osaamista vasuprosessissa. Varhaiskasvatuksen opettajista seitsemän koki tarvitsevansa lisää osaamista vasuprosessissa, ja yksi koki, ettei tarvitse lisää osaamista vasuprosessissa. Kysymyksen vastauksista voidaan päätellä, että suuremmalla osalla vastaajista on kokemus siitä, että he tarvitsisivat lisää osaamista vasuprosessissa.

Tutkimuksessamme kysyimme näiltä vastaajilta, jotka vastasivat tarvitsevansa lisää osaamista, millaista osaamista he kokivat tarvitsevansa. Tämä oli meistä erittäin tärkeä kysymys varhaiskasvatuksen kehittämisen ja laadukkaan tuottamisen näkökulmasta. Tämä kysymys toi esille varhaiskasvattajien opettajien ja varhaiskasvatuksen lastenhoitajien konkreettisia tarpeita lisäosaamisesta.

Neljä varhaiskasvatuksen opettajaa ja yksi varhaiskasvatuksen lastenhoitaja mainitsi kirjaamisen olevan asia, jossa he kaipaisivat lisää osaamista. He mainitsivat, että haluaisivat tietoa vasujen kirjaamiseen: mitä olisi hyvä kirjata ja miten ja kuinka konkreettisesti lapsen haasteita tulisi kirjata? Yhteneväiselle kirjaustyylille olisi myös tarvetta. Koettiin, että tällä hetkellä käytäntö on hyvin kirjavaa. Varhaiskasvatuksen lastenhoitaja kertoo kaipaavansa osaamista siihen, miten kirjata paremmin havaintoja ylös päivän aikana. Kaksi varhaiskasvatuksen opettajista mainitsi vastauksissaan myös vasukoulutuksen tarpeen.

Koko työyhteisölle olisi hyväksi yhteinen vasu-koulutus tms, jossa pohjustetaan kaikille meille, miksi tämä on tärkeää, miten tämä toimisi ympäri vuoden tärkeänä työkaluna meille apuna arjessa, miten kirjataan jne. Tällä hetkellä käytäntö on hyvin kirjavaa.

Varhaiskasvatuksen lastenhoitajien vastauksista voitiin myös nähdä, että osaamista kaivattiin siihen, miten vasu saataisiin päivittäiseksi työkaluksi arkeen. Mielestämme tästä voidaan selkeästi nähdä, että osalla varhaiskasvattajista ei ole välttämättä riittävää osaamista tuoda lapsen vasua osaksi päiväkodin arkea. Vasua voidaan käyttää liian lomakemaisesti, eikä sitä nähdä prosessina tai jatkumona. Meidän mielestämme tähän tulisi erityisesti kiinnittää huomiota.

Miten varhaiskasvatussuunnitelman saisi päivittäiseksi "työkaluksi" toiminnan suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin?

Enemmän aikaa ja ohjausta oman ryhmän vasuun perehtymiseen ja miten ne siirtää käytäntöön ja päivittäiseen toimintaan.

Analyysiä tehdessämme huomasimme vastauksista, että niistä huokui varhaiskasvattajien halu tehdä vasulomakkeet ja arjen työtilanteet oikein. Niistä näkyi varhaiskasvattajien epävarmuus omasta tekemisestä, jonka vastauksia tarkastellessa huomasi juontavan juurensa siitä, että he eivät ole välttämättä olleet saaneet riittävästi ohjeistuksia, perehdytystä tai koulutusta vasuprosessista.

Kirjaamisen suhteen, esimerkkejä "hyvin" kirjatuista ja kattavista vasuista, jotta saan vahvistusta itselleni, että teen "oikein" ryhmämme lasten vasut.

Itse koen kun työt aloitin, että mitään perehdytystä vasujen tekemiseen en saanut. Vasujen tekeminen aloitettu ilman sen kummempaa tietoa mitä sinne olisi hyvä kirjoittaa.

Välillä erityistä tukea tarvitsevien lasten kanssa toimintaan tarvitsisi ohjausta ja toimintamalleja tai ainakin vahvistusta, että toimii oikein kyseisen lapsen kanssa.

Yksittäisiä lisäosaamisen tarpeita olivat oman työn organisointiosaaminen sekä miten huomioida lapsen osallisuus vasuprosessissa. Organisointiosaamisesta puhuttaessa pohdittiin nimenomaan sitä, miten saisi toiminnan arviointia tehtyä enemmän ja säännöllisemmin ryhmävasusta ja lasten vasuista käsin.

7.8 Lapsen osallisuus varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa

Tutkimuksessamme selvitimme, miten lapsen osallisuus näkyy varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa. *Lapsilähtöisyys* nousi yhdeksi selkeäksi suurta osaa vastauksista määritteleväksi yläluokaksi. Varhaiskasvattajat kertoivat vastauksissaan, että lasten mielenkiinnon kohteita ja toiveita selvitetään havainnoimalla, lapsia kuuntelemalla ja heiltä kysymällä. Lasten toiveisiin toiminnasta pyritään vastaamaan. Lapsi saa vaikuttaa häntä koskeviin asioihin ja lapsiryhmän päivärytmissä joustetaan tarpeen vaatiessa. Lasten mielenkiinnon kohteita hyödyntämällä opetellaan esimerkiksi matematiikkaa. Yksi varhaiskasvatuksen opettajista mainitsi, että lapsi pystyy vaikuttamaan omiin asioihinsa eniten pienissä arkisissa asioissa. Analyysiä tehdessämme kiinnitimme huomiota siihen, kuinka lasten osallisuus näkyi vastauksissa usein lasten toiveiden täyttämisenä, vaikka osallisuuteen sisältyy paljon muitakin ulottuvuuksia. Tulkintamme voi myös johtua siitä, että vastauksia ei välttämättä avattu tarkemmin.

Joustetaan tarvittaessa päivärytmissä ja päivän ohjelmassa, mikäli lapset haluavatkin tehdä jotain muuta, mitä on suunniteltu etukäteen.

Kyselylomakkeen vastauksissa näkyi myös useaan kertaan varhaiskasvattajien kokemus lapsen osallisuuden heikosta toteutumisesta vasuprosessin aikana.

Mielestäni hyvin vähän, jos ollenkaan

Voisi näkyä enemmänkin

Hyvin vähän

Yleensä vanhemmat eivät ota lasta mukaan vasua kirjatessa ja lapsen kohta jää tyhjäksi.

Vasussa on kyllä tila lapsen kuulemista varten, mutta hyvin vähän sitä vanhemmat täyttää ja meillä ei varhaiskasvatuksessa ole sellaiseen aikaa.

Vertailimme varhaiskasvatuksen opettajien ja varhaiskasvatuksen lastenhoitajien vastauksien jakaumaa kysymyksen vastauksissa, mutta emme havainneet suuria eroja heidän näkemyksissään lapsen

osallisuuden toteutumisessa lapsen vasuprosessissa. Varhaiskasvattajien kokemukset tästä jakautuivat hyvin tasaisesti.

7.9 Huoltajien osallisuus lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa

Lasten osallisuuden toteutumisen lisäksi selvitimme myös varhaiskasvattajien kokemuksia huoltajien osallisuuden toteutumisesta lapsen vasuprosessissa. Huoltajien osallisuuden toteutumisessa lapsen vasuprosessissa nousi esille neljä yläluokkaa: *lapsen varhaiskasvatussuunnitelma, kohtaaminen, osallisuuden vaihtelevuus ja huoltajien toiveet*. Varhaiskasvattajien vastauksista voitiin nähdä, että lapsen vasukeskustelu oli yksi keskeinen huoltajien osallisuuden esiin nostava tekijä. Vasukeskustelussa kysytään vanhempien mielipiteitä, ideoita ja toiveita ja mitä heidän lapsensa kanssa olisi hyvä ottaa päiväkodissa huomioon, ja mitä he kokevat tarpeelliseksi heidän lapsensa pedagogiikalle. Vasukeskustelussa laaditaan vanhempien kanssa yhdessä tavoitteet tulevalle toimintakaudelle. Usea varhaiskasvattaja toi esille kokemuksensa, että osa vanhemmista täyttää hyvin tunnollisesti ja huolellisesti vasua. Huoltajien havainnot nähtiin tärkeänä, samoin kuin heidän mielipiteensä ja toiveensa.

Kyselylomakkeen vastauksista saatiin selville, että viisi vastaajista piti kohtaamista yhtenä huoltajien osallisuuden toteutumisessa lapsen vasuprosessissa. Varhaiskasvattajat kokivat, että päiväkodin päivittäiset ja viikoittaiset keskustelut ja arjen kohtaamiset ovat tärkeitä. Yksi varhaiskasvatuksen lastenhoitaja mainitsee myös vastauksessaan vanhempainillat ja palautelaatikat, johon huoltajat voivat jättää toiveitaan.

Keskustelut vanhempien kanssa päivittäin/viikottain tuonti- ja hakutilanteissa ovat äärimmäisen tärkeitä.

Päivittäisissä kohtaamisissa päiväkodin arjessa.

Päivittäiset kohtaamiset tärkeitä.

Osa kyselylomakkeeseen vastanneista myös koki, että huoltajien osallisuus on hyvin vaihtelevaa. Pari vastanneista toi esille, että osaa vanhemmista ei kiinnosta koko vasu tai edes vasukeskustelu. Olisiko tässä mahdollisesti kyse vanhemman epätietoisuudesta vasuprosessia kohtaan? Sitä vastauksissa ei avata.

Osa ei voisi vähempää kiinnostaa.

Vanhemmat kirjoittavat hyvin lyhyesti lapsestaan heille tarkoitettuihin kohtiin.

Nykyään niitä toiveita ei vaan tahdo tulla.

Toiset eivät käy lukemassakaan kirjoitettua tietoa.

Kysymykseen vastanneista puolet oli sitä mieltä, että huoltajien toiveet ovat osa huoltajien osallisuutta lapsen vasuprosessissa. Varhaiskasvattajat toivat vastauksissaan esille, että huoltajien toiveet ja ideat otetaan huomioon ja pyritään mahdollisuuksien mukaan toteuttamaan. Huoltajat kertovat omasta kasvatustyylistään ja kertovat, mitä odottavat päiväkodilta. Yksi varhaiskasvatuksen opettajista mainitsi, että tukea tarvitsevien lasten huoltajien kanssa osallisuus korostuu.

7.10 Haasteita lapsen osallisuuden toteutumiseksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa

Tutkimuksessamme selvitimme, mitä mahdollisia haasteita varhaiskasvattajat kokivat lapsen osallisuuden toteutumiseksi vasuprosessissa. Tämä kysymys oli mielestämme hyvin oleellinen lapsen osallisuuden toteutumisen kehittämisen näkökulmasta. Jotta epäkohtia voidaan ryhtyä poistamaan, täytyy ne ensin pystyä tunnistamaan. Analyysissämme selvisi, että haasteita lapsen osallisuudelle vasuprosessissa tuovat aika, resurssit, ryhmäkoko, toimintaympäristö ja kieli.

Varhaiskasvatuksen opettaja mainitsee, että ajan puute on haaste lapsen osallisuuden toteutumiseksi, koska pitää selvittää yksilöllisesti jokaisen lapsen mielipide. Varhaiskasvatuksen lastenhoitaja mainitsee myös, että aikaa on vähän. Myös Karvin (2019) tekemässä arvioinnissa varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden toteutumisen edistävästä ja estävästä tekijöistä päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa selvisi, että arviointiin vastanneista 43 % ei pysty käyttämään riittävästi aikaa varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisen työn toteuttamiselle.

Resurssien alaluokiksi muodostuivat vähäinen henkilökunta ja resurssipula. Tässä varhaiskasvatuksen opettajien ja varhaiskasvatuksen lastenhoitajien vastaukset sijoittuivat hyvin tasan.

Pula työntekijöistä -> Ei voi toteuttaa suunniteltua toimintaa.

Resurssit, kasvattajilla tulisi olla aikaa olla myös lapsen kanssa kahden ilman, että on huoli jatkuvasti, miten ryhmässä nyt pärjätään, kun yksi aikuinen on hetken pois.

Henkilöstön resurssipula.

Kysymykseen vastanneista kaksi varhaiskasvatuksen lastenhoitajaa toi esille, että haasteita lapsen osallisuuden toteutumiselle vasuprosessissa toivat ryhmäkoko ja toimintaympäristö. Koettiin, että ryhmäkoot ovat välillä liian suuret, tiloja on puutteellisesti ja erilaiset toimintakäytännöt ja tilaratkaisut aiheuttavat haasteita.

Jos lapsiryhmä iso.

Puolet vastaajista koki lapsen puutteellisen kielen kehityksen olevan yksi haaste lapsen osallisuuden toteutumiselle vasuprosessin aikana. Vastaajat näkivät haasteena sen, että osa lapsista ei osaa vielä kertoa tai ilmaista toiveitaan, asioitaan tai tarpeitaan. Esille tuotiin pienet lapset, jotka eivät vielä kommunikoi puhumalla. Vastaajat mainitsivat myös kielimuurin. Kielimuuri aiheuttaa haastetta sille, miten saisi kerrottua lapselle, miten jotakin asiaa tehdään ja miksi. Varhaiskasvatuksen opettaja kertoo, että osalla lapsista ei ole välttämättä uskallusta kertoa omaa mielipidettään tai toivettaan ja että usein äännekkäimmät lapset saattavat saada toiveensa ja lemparileikkinsä toteutumaan.

Pieni lapsi ei välttämättä osaa ilmaista mitä haluaisi tehdä.

Välillä utopistisia haaveita.

Jos lapsi ei ymmärrä tai hän ei osaa kertoa asioita.

7.11 Haasteita huoltajien osallisuuden toteutumiselle lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa

Tutkimuksessamme selvitettiin, millaisia haasteita huoltajien osallisuuden toteutumisessa on lapsen vasuprosessin aikana. Vastaajien vastauksista voitiin nähdä, että he pitivät huoltajien motivaatiota yhtenä haasteena. Todettiin, että on paljon vanhemmista kiinni, kuinka moni haluaa lapsen vasua täyttää. Koettiin, että osaa vanhemmista ei välttämättä kiinnosta lapsen asiat tällä tavoin. Oletimme, että tässä oli kyse juuri vasuprosessin mukaisesti yhteistyöstä huoltajan, lapsen ja varhaiskasvattajan välillä.

Kaikkia ei kiinnosta ollenkaan osallistua.

Kaikki vanhemmat eivät täytä lapsen vasua. Muutama voi olla, ettei saavu keskusteluun.

Vanhemmilta ei usein tule ehdotuksia ja ajatuksia mitä he toivovat/haluavat.

Välinpitämättömyys asioita kohtaan huoltajan puolelta.

Kaikki eivät välttämättä kirjaa vasuun mitään ja käyvät vain keskustelussa.

Eräs varhaiskasvatuksen opettaja mainitsi, että osaa vanhemmista ei kiinnosta lapsen asiat ainakaan tällä tavoin. Hän pohti myös, että asioita voidaan kysyä liian vaikeasti tai osa vanhemmista voi ajatella, etteivät he ymmärrä näitä asioita. Toinen varhaiskasvatuksen opettaja, joka kertoo vastauksessaan, että on paljon vanhemmistakin kiinni, kuinka moni haluaa tai viitsii tehdä kirjauksia vasuun, pohtii myös, että monesti vanhempia ei tule huomioitua prosessissa muulloin kuin syksyllä, kun kirjaukset aloitetaan ja keväällä, kun vasuja ja toimintaa arvioidaan yhdessä saman pöydän äärellä.

Tavat ja käytänteet, miten vanhemmat saadaan osallistettua. Annetaanko huoltajille riittävä mahdollisuus osallistua?

Henkilökunnan vähäinen aika olla huoltajiin henkilökohtaisesti yhteydessä lasten asioista.

Vastaajat kokivat kielimuurin yhdeksi haasteeksi huoltajien osallisuuden toteutumiselle lapsen vasuprosessissa. Varhaiskasvatuksen opettaja tuo esille, että kielimuuri voi asettaa omat haasteensa tulkkipalveluista huolimatta. Jos yhteistä kieltä ei ole, kommunikaation vaikeudet ovat mahdollisia.

Kaksi varhaiskasvatuksen opettajista toi vastauksissaan esille myös erinäisten näkemysten tuovan haasteita. Varhaiskasvatuksen lastenhoitaja toi esille näkökulman, jossa pitää haasteena sitä, jos huoltajalla ja lapsella on kovin erilaiset toiveet/tarpeet. Yksi varhaiskasvatuksen opettajista vastasi myös haasteellisten ja vaativien huoltajien olevan haaste huoltajien osallisuuden toteutumiselle.

7.12 Kehittämideoita lasten ja huoltajien osallisuuden toteutumiselle

Tutkimuksessamme selvitimme varhaiskasvattajien näkemyksiä siitä, miten lasten ja huoltajien osallisuuden toteutumista voitaisiin kehittää. 16 kyselylomakkeeseen vastanneesta tähän kysymykseen vastasi 15 varhaiskasvattajaa. Kolme vastaajaa kertoi, ettei osaa vastata kysymykseen tai ettei hänellä ollut kehittämideoita. Voidaan olettaa, että yksi varhaiskasvatuksen opettaja, joka ei vastannut kysymykseen, on mahdollisesti ollut tätä samaa mieltä.

Vastaajilta tuli paljon erilaisia ideoita ja ajatuksia jaettavaksi tulevaan kehittämistyöhön. Yksi näistä ideoista oli lisätä mukavia tapahtumia ja tempauksia esimerkiksi ulkoilun merkeissä. Päiväkodissa voitaisiin järjestää perhe- ja ulkoilutapahtumia, johon koko perhe pääsisi osallistumaan. Yhden vastaajan ajatus oli se, että näissä pääsisi tutustumaan paremmin toinen toisiin.

Osallistuttamalla huoltajia enemmän toimintaan. Esimerkiksi erilaisilla yhteisillä tempauksilla, kotia vietävillä "tehtävillä".

Varhaiskasvatuksen lastenhoitajilla heräsi ajatuksia arjen kohtaamisesta. Yhteistyön tulisi olla väsymättömää, jolloin työntekijä jaksaisi kertoa päivän tapahtumista, risuista ja ruusuista. Varhaiskasvattajilla tulisi olla riittävästi aikaa kohdata lapset ja vanhemmat päiväkodin arjessa. Esille tuotiin kommunikaatio arjen eri tilanteissa.

Havainnoida lasta enemmän, mistä lapsi pitää, mikä kiinnostaa. Kommunikaatiota arjen eri tilanteissa. Aikaa. Ei tehdä vanhempien kanssa tehtävästä yhteistyöstä turhan "virallista", sillä moni "pakenee" silloin.

Vasuprosessin kehittämiseen tuli myös ideoita ja ajatuksia. Vasulomakkeesta voitaisiin kehitellä houkuttelevampi, esimerkiksi sellainen, jonka lapsi ja vanhempi voisivat tietokoneella yhdessä täyttää. Vasukeskusteluihin tarjottaisiin myös joustavasti aikoja ja tarjolla täytyisi olla erilaisia tapoja osallistua, kuten puhelinkeskustelut. Yksi vastaajista pohti, että voisiko vasukeskusteluissa olla lapsi mukana. Yksi vastaajista toi myös esille, että vasukeskusteluista pyrittäisiin tekemään mahdollisimman positiivisia tapahtumia, joissa voisi juoda vaikkapa kupit kahvia. Vasukeskusteluille täytyisi järjestää riittävästi aikaa. Yksi ajatus, joka oli meistäkin erittäin mielenkiintoinen idea, oli että päiväkodissa olisi yhteinen suunnitelma lasten ja vanhempien osallisuuden edistämiseksi.

Päiväkodissa pitäisi olla yhtenäinen suunnitelma osallisuuden edistämiseksi. Miten missäkin tilanteessa toimitaan.

Saattaa huoltajat tietoiseksi osallistumismahdollisuudesta

Itselle kalenteriin merkinnät, MILLOIN lasten kanssa käydä läpi eri tavoin vasun alueita, jotta lasten osallisuus, mielipiteet sekä arviointi tulisivat säännöllisesti osaksi arkea.

Lapsethan lähtevät kyllä mukaan, kun heille annetaan mahdollisuus. Ehkä meidän aikuisten kuitenkin pitää asiassa olla vielä enemmän skarppina ja nähdä asia tärkeänä, jotta teemme tämän mahdolliseksi lapsille.

Vastaajat toivat vastauksissaan esille, että tätä asiaa voisi kysyä vanhemmiltaan itseltäänkin, joka meistäkin olisi ollut erittäin mielenkiintoista tutkia. Olisi kiinnostavaa tutkia nimenomaan sitä, millä tavalla huoltajat itse kokevat tämänhetkisen osallisuuden määrän ja laadun ja mitä mahdollisesti he voisivat lisätä. Missä he haluaisivat olla mukana vaikuttamassa vai kokevatko he, että he ovat tyytyväisiä osallisuuden nykytilaan? Vastauksissa tuotiin esille, että järjestettäisiin kyselyjä palautteen saamiseksi.

Sopia vanhempien kanssa esim. vanhempainillassa käytänteitä, jotka vanhemmat itse kokevat toimintaa ja vasuprosessia tukevaksi, sen sijaan että kokevat ne kuormittaviksi.

8 POHDINTA

Opinnäytetyön aihe oli meitä itseämme kiinnostava ja sellainen, jossa me varhaiskasvattajina koimme olevan varmasti kehitettävää. Opinnäytetyötä tehdessämme huomasimme, että työstä tulikin jopa laajempi kuin olimme alun perin ajatelleet. Halusimme painottaa työssämme nimenomaan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessia, jotta päästäisiin mahdollisesta lapsen vasun lomakemaisuudesta pois; lapsen vasu on niin paljon enemmän kuin vain lapsen vasulomake, joka on toki tärkeä osa lapsen vasuprosessia. Kyselylomakkeen vastauksissa huokui kuitenkin hyvin monessa kohtaa ajatus lapsen vasusta lomakkeena. Tutkimuksestamme ei voida päätellä, olivatko lomakemaisuutta huokuvat vastaukset varhaiskasvattajien käsitys vasuprosessista kokonaisuutena vai olivatko kenties tutkimuskysymyksemme asetettu huonosti. Kyselylomakkeessamme kuitenkin kysyttiin asioita vasuprosessin näkökulmasta.

Tutkimuskysymyksillä saimme vastauksen asetettuun tutkimusongelmaamme; miten lasten vasut ohjaavat henkilökunnan toimintaa päiväkodin arjessa. Lasten vasut otetaan huomioon pedagogisen toiminnan suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa. Lapsen vasuprosessi tunnistettiin, mutta erinäiset estävät tekijät, kuten aika ja resurssit tahtoivat olla sen toteutumisen esteenä. Varhaiskasvattajat kokivat kaipaavansa lisää osaamista lapsen vasuprosessissa. Lasten vasujen toteutuminen vaatii laajaa osaamista sekä yksilöltä että tiimiltä. Lapset ja huoltajat otetaan mukaan lapsen vasuprosessiin, vaikka osallisuuden toteutuminen on haastavaa.

Tutkimuksessamme selvitettiin huoltajien osallisuuden toteutumista lapsen vasuprosessin aikana. Vastauksia tarkastellessamme keskustelimme siitä, että on hyvä huomioida, että huoltajien olevan hyvin erilaisia ja olevan erilaisissa elämäntilanteissa. On myös hyväksyttävä, jos huoltaja ei halua osallistua sen enempää kuin mitä pitää itse tärkeänä. Elämäntilanteet voivat myös muuttua suuresti vuoden aikana, jolloin esimerkiksi juuri huoltajien osallisuuden määrä tai heidän jaksamisensa saattaa olla aivan eri tasolla kuin vaikka puoli vuotta aikaisemmin. Toisella meistä opinnäytetyön tekijöistä on omia lapsia varhaiskasvatuksessa, ja opiskelu on vaikuttanut negatiivisesti päiväkodin toimintaan osallistumiseen. Opintojen jälkeen aikaa ja jaksamista päiväkodin toimintaan osallistumiseen tulee todennäköisesti olemaan enemmän. Kasvattajien onkin hyvä tiedostaa jokaisen perheen tilanne ja mitä heiltä mahdollisesti voidaan milloinkin odottaa.

Huoltajien vähäinen osallisuus pohditutti meitä paljon. Yhtenä syynä tähän voi olla, että lapsen vasuprosessia ylipäätään ei ymmärretä tarpeeksi, jolloin halu vaikuttaa siihen voi olla vähäistä. Syynä voi olla liian niukasti annettu tieto tai se, että tietoa annetaan liikaa ja liian vaikeasti ymmärrettävällä tavalla. Jokainen varhaiskasvattaja voisi miettiä, miten mielellään itse osallistuisi toimintaan, jota ei välttämättä ymmärrä kunnolla. Meidän varhaiskasvattajien on hyvä muistaa, että huoltajat eivät ole alan ammattilaisia. Esimerkiksi vasulomake voi muille kuin varhaiskasvattajille tuntua haasteelliselta. Tästäkin olisi mielenkiintoista kuulla huoltajien ajatuksia.

Kyselylomakkeen vastauksissa ilmeni ammattitaitoisen henkilöstön tarve. Alan koulutuksella on suuri merkitys laadukkaan varhaiskasvatuksen toteuttamiselle. Resurssit täytyvät olla myös riittävät, jotta työntekijät eivät uupuisi ja vaihtuvuus ei olisi niin suurta. Valitettavasti näihin asioihin ei henkilöstö pysty juuri vaikuttamaan, vaan isompia muutoksia voi tapahtua vain päättäjien taholta. Tulevaisuudessa varhaiskasvatuksen sosionomin työpanos varhaiskasvatuksen työtiimiin voi auttaa jakamaan sitä työtaakkaa, jota osa varhaiskasvatuksen opettajista saattaa kokea erityisesti yhden opettajan ja kahden lastenhoitajan ryhmissä. Työtä on paljon ja monenlaisia työtehtäviä täytyy pystyä hoitamaan rajallisella ajalla.

Lasten vasujen sisällön täytyy olla jokaisen työtiimin jäsenen tiedossa. Yli 3-vuotiaiden ryhmässä lasten vasuja voi olla noin 21 kappaletta, joista jokainen sisältää yksilölliset tavoitteet ja toimenpiteet niiden toteuttamiseksi. Näin suuri määrä tavoitteita on helppo unohtaa, eikä voida olettaa, että kasvattajilla olisi aikaa jatkuvasti kirjautua tietokoneelle niitä tarkastelemaan. Ehkä käyttöön voitaisiin lisäksi ottaa jonkinlainen helposti saatavilla oleva paperi, lehtiö tai taulu, josta tavoitteita ja toimenpiteitä voisi nopeasti tarkistaa. Näin ne pysyisivät helpommin mielessä ja tavoitteellisen toiminnan suunnittelu, toteutus ja arviointi olisi tehokkaampaa. Tiedon helppo saatavuus mahdollistaa myös sen hyödyntämisen helpommin.

Lapsen vasuprosessissa on kehitettävää eikä kaikkea voida tehdä kerralla. Jostain täytyy kuitenkin aloittaa. Ajatustyölle ja muutokselle täytyy antaa aikaa, koska yleensä jonkin asian pysyvä muuttaminen ei tapahdu hetkessä. Kyselylomakkeen vastauksissa nousi esille vasukoulutuksen tarve. Jos työnantajalla ei ole mahdollista tarjota kaikille työntekijöille koulutusta tai tarve on vain joillakin työntekijöillä, voitaisiinko järjestää esimerkiksi päiväkodin sisällä ajatusten, ideoiden ja osaamisen jakamista vasuprosessista? Laadukasta osaamista kuitenkin löytyy jokaisesta työyhteisöstä. Tuloksista oli myös nähtävissä, miten usein lapsen vasun toteutumista mahdollistavat ja estävät tekijät olivat samoja: aika,

resurssit, koulutus tai esimerkiksi tiimipalaverit. Usein onnistuminen on siitä kiinni, onko näitä tarpeeksi vai ei. Valtakunnallisestikin samojen ongelmien kanssa painitaan monessa työyhteisössä, joten ongelmien korjaaminen olisi tärkeää, jotta lapsille voidaan oikeasti tuottaa laadukasta varhaiskasvatusta. Varhaiskasvatuksen lisärahoittaminen voisi olla osittain tähänkin ratkaisuna, mutta se ei korjaa läheskään kaikkea. Olisi myös hyvä pohtia ja etsiä ratkaisuja niihin haasteisiin, jotka vuodesta toiseen ilmenevät varhaiskasvatuksessa, eikä vain hyväksyä näitä haasteita osaksi varhaiskasvatuksen arkea.

Koimme, että meillä oli aika paljon tutkimuskysymyksiä, mutta mielestämme ne kaikki liittyivät niin vahvasti lapsen vasuprosessiin, että emme halunneet karsia niistä mitään pois. Lapsen vasuprosessi vaatii ammattilaiselta laajaa osaamista ja laadukasta työtä varhaiskasvatuksen kentällä. Lapsen vasuprosessin keskiössä on totta kai lapsi itse, jonka osallisuutta prosessiin halusimme tutkia, mutta erityisen tärkeää on myös huoltajien kanssa tehtävä tiivis yhteistyö. Tutkimuksessamme kysyimme vastaajien työnimikettä, koska varhaiskasvatuksen opettajat ja varhaiskasvatuksen lastenhoitajat voivat katsoa eri asioita eri näkökulmista. Joidenkin kysymysten vastauksista nousi selkeästi joitakin aihealueita, joista olivat kertoneet erikseen varhaiskasvatuksen opettajat tai varhaiskasvatuksen lastenhoitajat, mutta useimmissa vastauksissa heidän ajatuksensa asioista jakautuivat hyvin tasapuolisesti.

Kyselylomakkeen tekeminen tuotti meille hieman päänvaivaa eikä se ollut meille helppo osuus. Haasteita meille tuotti töiden, opiskelujen ja opinnäytetyön aikataulutusten yhteensovittaminen. Meitä onneksi vähän helpotti viikon vapaa töistämme, jonka saimme aineiston raskaimman analyysivaiheen ajalle. Varhaiskasvattajan osaamisen rajaaminen lapsen vasuprosessissa oli myös yhtenä haasteena, mutta löydettyämme hyvän taulukon, josta lähteä aihealuetta rakentamaan, sujui työskentely selkeästi (TAULUKKO 1). Yhteistyömme koko opinnäytetyöprosessin aikana oli hyvää ja mielekästä. Työskentelyä mielestämme rikastutti se, että meillä oli mahdollisuus jakaa paljon ajatuksia opinnäytetyöstä parin kanssa.

Lapsen vasu, työntekijän osaaminen sekä lapsen ja huoltajan osallisuus ovat tärkeitä varhaiskasvatuksessa ja lapsen edun toteutumisessa. Opinnäytetyötä tehdessämme olemme oppineet paljon uutta. Olemme oppineet paljon lapsen vasuprosessista ja siitä, miten vasua voidaan käyttää arjen työvälineenä. Olemme oppineet, kuinka laajaa osaamista varhaiskasvattajilta vaaditaan varhaiskasvatuksessa, mutta myös sen, kuinka tärkeää on jokaisen ammattilaisen eriytyneiden osaamisenalueiden työpanos. Olemme päässeet syventämään omaa osaamistamme lasten ja huoltajien osallisuuden saralla sekä oppineet, että osallisuus on myös paljon enemmän kuin yksilön toiveiden ja mielihalujen täyttämistä. Li-

säksi opinnäytetyötä tehdessämme ja varhaiskasvatusta pohtiessamme olemme oppineet paljon toisiltamme. Arvostuksemme etenkin toimivaa tiimityötä kohtaan on kasvanut entisestään. Nyt pystymme mielestämme toteuttamaan laadukasta varhaiskasvatusta entistä paremmin.

Koemme, että opinnäytetyömme oli onnistunut. Se herätti vastaajissa ajatuksia toimintatavoista varhaiskasvatuksessa ja omasta toiminnastaan lapsiryhmässä. Opinnäytetyömme yhtenä tarkoituksena oli kehittämisen näkökulma ja uskomme, että ainakin osalla kyselyyn vastanneista kehittämistyö voi olla jo alkanutkin kyselyyn vastaamisen myötä. Opinnäytetyöstä nousi esiin useita lapsen vasun toteutumisesta estäviä ja mahdollistavia tekijöitä. Seuraavaksi tulisi ryhtyä yhdessä miettimään, miten toimintaa voitaisiin kehittää, jotta varhaiskasvatuksesta saataisiin entistä laadukkaampaa.

Tulevaisuutta ajatellen olisi mielenkiintoista tutkia huoltajien osallisuutta siten, että kohderyhmänä olisivat huoltajat itse. Olisi mielenkiintoista selvittää, miten huoltajat kokevat osallisuutensa lapsen vasuprosessissa sekä lapsiryhmän ja päiväkodin toiminnassa; kokevatko huoltajat olevansa tyytyväisiä osallisuuden tämänhetkiseen tilanteeseen vai kokevatko he kenties raskaana sen, että heidän täytyisi osallistua sekä olla vaikuttamassa ja ottamassa kantaa?

LÄHTEET

Ahonen, L. 2023. *Tiimin voima varhaiskasvatuksessa*. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Ahonen, L. & Roos, P. 2019. *Iloa ja oivalluksia! Pedagogiikan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa*. 1., painos. Vaasa: Waasa Graphics Oy.

Ahonen, L. & Syrjämäki, M. 2022. Sensitiivinen vuorovaikutus pedagogisen toiminnan perustana. Teoksessa Heiskanen, N. & Syrjämäki, M. (toim.) *Pienet tuetut Askeleet. Varhaiskasvatuksen uudistuva tuki ja kehittyvät käytännöt*. Keuruu: PS-Kustannus, 200–216.

Böök, M-L. & Terävä, J. 2022. Moninaiset perheet ja varhaiskasvatus. Teoksessa Koivula, M., Siippainen, A. & Eerola-Pennanen, P. (toim.) *Valloittava varhaiskasvatus. Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia*. Tampere: Vastapaino, 77–88.

Eskola, J. & Suoranta, J. 2014. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.

Helenius, A. & Lummelahdi, L. 2018. *Varhaiskasvatus. Perusteita*. Helsinki: Books on Demand.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. *Tutki ja kirjoita*. 20., painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Hyvärinen, M., Nikander, P. & Ruusuvoori, J. (toim.) 2017. *Tutkimushaastattelun käsikirja*. Tampere: Vastapaino.

Kananen, J. 2017. *Laadullinen tutkimus pro graduna ja opinnäytetyönä*. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kangas, J., Lastikka, A. & Karlsson, L. 2021. *Voimauttava varhaiskasvatus*. Keuruu: Otava.

Karila, K., Kosonen, T. & Järvenkallas, S. 2017. *Varhaiskasvatuksen kehittämisen tiekartta vuosille 2017–2030. Suuntaviivat varhaiskasvatukseen osallistumiseen sekä päiväkotien henkilöstön osaamisen, henkilöstörakenteen ja koulutuksen kehittämiseen*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2017:30. Saatavissa: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80221/okm30.pdf>. Viitattu 28.1.2023.

Kuula, A. 2011. *Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys*. 2., uudistettu painos. Tampere: Vastapaino.

Leskisenoja, E. 2019. *Positiivinen pedagogiikka varhaiskasvatuksessa. Toteuta käytännössä*. Keuruu: PS-Kustannus.

Monimuotoiset perheet-verkosto. 2021. *Monimuotoiset perheet varhaiskasvatuksessa*. Saatavissa: <https://monimuotoisetperheet.fi/wp-content/uploads/2021/10/Opas-varhaiskasvattajille.pdf>. Viitattu: 25.4.2023.

- OAJ. 2019. *Varhaiskasvatuksen opettajia koskevat työaikamääräykset*. Saatavissa: https://www.oaj.fi/globalassets/julkaisut/2019/vaka-tyoaikeaesite_1_2019.pdf. Viitattu 2.5.2023.
- OAJ. *Opettajana varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa. Minustako varhaiskasvatuksen tai esiopetuksen opettaja?* Opetusalan ammattijärjestö OAJ. Saatavissa: <https://www.oaj.fi/arjessa/mita-opettajan-tyo-on/opettajana-varhaiskasvatuksessa-ja-esiopetuksessa/> Viitattu 22.4.2023.
- Opetushallitus. *Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus*. Saatavissa: <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/kulttuurinen-moninaisuus-ja-kielitietoisuus>. Viitattu: 25.4.2023.
- Opetushallitus. 2022a. *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet*. Saatavissa: https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2022_0.pdf. Viitattu 12.11.2022.
- Opetushallitus. 2022b. *Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman ohjeistus*. Saatavissa: https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Lapsen%20vasu_ohjeistus_2022_p%C3%A4ivitytetty%20joulukuu.pdf. Viitattu 28.1.2023.
- OSA 1 Johdanto lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan (Opetushallitus) 2022. Saatavissa: <https://www.youtube.com/watch?v=tI60diE7KS0&t=1355s>. Viitattu 28.1.2023.
- Parrila, S. & Fonsén, E. 2016. Arviointimenetelmien kehittäminen ja käyttöönotto. Teoksessa S. Parrila & E. Fonsén (toim.) *Varhaiskasvatuksen pedagoginen johtajuus. Käsikirja käytännön työhön*. Jyväskylä: PS-kustannus, 91–114.
- Pesonen, H., Syrjämäki, M. & Äikäs, A. 2022. Lapsen tukeen liittyvä yhteistyö ja vaativa monialainen tuki. Teoksessa N. Heiskanen & M. Syrjämäki (toim.) *Pienet tuetut Askeleet. Varhaiskasvatuksen uudistuva tuki ja kehittyvät käytännöt*. Keuruu: PS-Kustannus, 174–191.
- Raittila, R. & Siippainen, A. 2022. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toimintaympäristö. Teoksessa M. Koivula, A. Siippainen & P. Eerola-Pennanen (toim.) *Valloittava varhaiskasvatus. Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia*. Tampere: Vastapaino, 291–302.
- Ranta, S. 2021. *Kasvun Juuret. Miten tuen lapsen oppimista ja hyvinvointia?* Keuruu: PS-Kustannus.
- Repo, L., Paananen, M., Eskelinen, M., Mattila, V., Lerkkanen, M., Gammelgård, L., Ulvinen, J., Marjanen, J., Kivistö, A. & Hjelt, H. 2019. *Varhaiskasvatuksen laatu arjessa. Varhaiskasvatussuunnitelmien toteutuminen päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa*. Tampere: PunaMusta Oy. Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen julkaisuja 15:2019. Saatavissa: https://karvi.fi/wp-content/uploads/2019/09/KARVI_1519.pdf. Viitattu 6.12.2022.
- Ruusuvuori, J., Nikander, P. & Hyvärinen, M. 2010. *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino.
- Salminen, J. 2022. Kasvattaja lasten kehityksen ja oppimisen tukijana. Teoksessa Koivula, M., Siippainen, A. & Eerola-Pennanen, P. (toim.) *Valloittava varhaiskasvatus. Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia*. Tampere: Vastapaino, 167–180.
- Sandberg, E. 2022. *Pedagoginen tuki varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa*. 2., painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Talentia. 2022. *Sosionomit varhaiskasvatuksessa. Opas työntekijöille ja työnantajille*. Helsinki: Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry. Saatavissa: <https://talentia.lukusali.fi/#/reader/e3226696-9654-11ed-b7db-00155d64030a>. Viitattu 2.5.2023.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Uudistettu laitos. EU: Tammi.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2023. *Hyvä tieteellinen käytäntö (HTK)*. Saatavissa: <https://tenk.fi/fi/tiedevilppi/hyva-tieteellinen-kaytanta-htk>. Viitattu 2.5.2023.

Turja, L. 2010. Lapset osallisina – kohti uutta varhaiskasvatuskulttuuria. Teoksessa L. Turja & E. Fonsén (toim.) *Suuntana laadukas varhaiskasvatus. Professori Eeva Hujalan matkassa*. Tampere: Suomen Varhaiskasvatus ry, 30–47.

Turja, L. 2020. *Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa*. Teoksessa E. Hujala & L. Turja (toim.) *Varhaiskasvatuksen käsikirja*. Jyväskylä: PS-kustannus, 38–55.

Turja, L. & Vuorisalo, M. 2022. Lasten oikeudet, toimijuus ja osallisuus oppimisessa. Teoksessa Koivula, M., Siippainen, A. & Eerola-Pennanen, P. (toim.) *Valloittava varhaiskasvatus. Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia*. Tampere: Vastapaino, 37–56.

Varhaiskasvatuksen koulutusten kehittämisohjelma 2021–2030. 2021. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2021:3. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. Saatavissa: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162662/OKM_2021_3.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Viitattu 2.3.2023.

Varhaiskasvatuslaki. 13.7.2018/540. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540#Pdm45053758619936>. Viitattu 6.12.2022.

Veijalainen, J. 2021. Vuorovaikutus lapsen oppijaminäkuvan rakentumisessa. Teoksessa S. Ranta (toim.) *Kasvun juuret. Miten tuen lapsen oppimista ja hyvinvointia?* Keuruu: PS-Kustannus, 90–91.

Vienola, V. 2020. Varhaisvuosien eettinen kasvaminen ja oppiminen. Teoksessa E. Hujala & L. Turja (toim.) *Varhaiskasvatuksen käsikirja*. Jyväskylä: PS-kustannus, 158–177.

Vilka, H. 2021. *Tutki ja kehitä*. 5., päivitetty painos. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Vlasov, J., Salminen, J., Repo, L., Karila, K., Kinnunen, S., Mattila, V., Nukarinen, T., Parrila, S. & Sulonen, H. 2018. *Varhaiskasvatuksen laadun arvioinnin perusteet ja suositukset*. Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy. Saatavissa: https://karvi.fi/wp-content/uploads/2018/10/KARVI_Perusteet-ja-suositukset_web.pdf. Viitattu 6.12.2022.

SAATEKIRJE

Hei. Olemme Riku Joki-Erkkilä ja Heidi Sorvoja ja opiskelemme kolmatta vuotta sosionomeiksi Centria-ammattikorkeakoulussa Ylivieskassa. Työskentelemme molemmat opintojen ohella varhaiskasvatuksessa Kalajoella.

Opinnäytetyönämme lähdimme tutkimaan, millä tavoin lasten varhaiskasvatussuunnitelmat toteutuvat päiväkodin arjessa, millaista osaamista henkilökunnalta vaaditaan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa sekä miten lasten ja huoltajien osallisuus näkyy lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa.

Toteutamme aineiston keruun Webropol-kyselynä, johon on valittu Kalajoen kaupungin varhaiskasvatustyöyksiköiden varhaiskasvatuksen opettajia ja varhaiskasvatuksen lastenhoitajia. Kyselylomake on mahdollista tallentaa ja vastamista voi jatkaa myöhemmin. Toivoisimme vastauksianne 26.2.2023 mennessä, jolloin kysely sulkeutuu. Vastaamiseen menee noin 20-25 minuuttia. Vastauksenne ovat täysin luottamuksellisia, emmekä näe henkilötietojanne kyselylomakkeen palaututtua meille. Kalajoen varhaiskasvatusjohtaja Elina Nygård on luvannut, että kyselyyn vastanneet saavat merkitä lisätöihin itselleen enintään 30 minuuttia tai vastaamiseen käytetyn, lyhyemmän ajan.

Uskomme, että vastauksista saadun tiedon perusteella pystymme kartoittamaan mahdollisia kehittämis-kohteita lapsen varhaiskasvatussuunnitelman hyödyntämisestä päiväkodin arjessa, mutta myös vahvistamaan ja nostamaan esille henkilökunnan onnistuneita käytänteitä asian tiimoilta.

Kyselyyn pääsette seuravasta linkistä:

Kiitoksia paljon!

Ystävällisin terveisin Riku ja Heidi.

KYSELYLOMAKE

Mikä on työnimikkeesi?

1. Varhaiskasvatuksen opettaja
2. Varhaiskasvatuksen lastenhoitaja

1. Millaisia kokemuksia varhaiskasvattajilla on lapsen vasun laatimisesta?

Miten lasten varhaiskasvatussuunnitelmat ohjaavat lapsiryhmänne pedagogisen toiminnan ja -käytänteiden suunnittelua, toteutusta ja arviointia?

Mitkä tekijät mielestäsi mahdollistavat sen, että lapsen varhaiskasvatussuunnitelma pääsee osaksi lapsiryhmän arkea?

Mitkä tekijät mielestäsi estävät sen, että lapsen varhaiskasvatussuunnitelma ei pääse osaksi lapsiryhmän arkea?

2. Millaista osaamista varhaiskasvattajat kokevat tarvitsevansa, jotta lapsen varhaiskasvatussuunnitelma voidaan toteuttaa laadukkaasti?

Millaista osaamista varhaiskasvattajalta vaaditaan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa?

Millaista osaamista työtiimiltä tarvitaan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa?

Koetko tarvitsevasi lisää osaamista lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa?

Jos vastasit kyllä, millaista osaamista koet tarvitsevasi lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin?

3. Millaisia kokemuksia varhaiskasvattajilla on lasten ja huoltajien osallisuuden toteutumisesta lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa?

Miten lapsen osallisuus näkyy lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa?

Miten huoltajien osallisuus näkyy lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa?

Millaisia haasteita lapsen osallisuudessa on lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa?

Millaisia haasteita huoltajien osallisuudessa on lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa?

Millä tavoin lasten ja huoltajien osallisuuden toteutumista voitaisiin parantaa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessin aikana?